Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

MEDDELELSER
FRA

HISTORISK TOPOGRAFISK SELSKAB FOR GJENTOFTE KOMMUNE

REDIGERET AF AAGE NÆSTED

Louis Bobé: Gjentofte og Dyrehaven i samtidige Beretninger.
J. H. Landt: Kirsten Pils Kilde.
Dr. Karl Berger: Øregaard-Museets Kunstværdier.
Dr. Karl Berger: Af Gjentofte Kirkejords Historie.
Georg Galster: Møntfundet fra Hvidøre.
Søren Lemche: Onsgaarden.

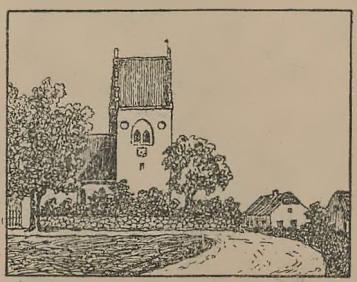

4. Bind
2. Hefte

17. Hefte
1940

GJENTOFTE OG DYREHAVEN

I SAMTIDIGE BERETNINGER.

AF LOUIS BOBÉ.

Vejen langs Øresund mellem København og Bellevue har i to Aarhundreder været travlt pløjet af Kørende, Ridende og Fodgængere, hvis nærmeste Maal var Dyrehaven med dens Sommerforlystelser. Dette saa yndede Valfartssted har sat utallige Spor ikke alene i den danske, men ogsaa i den fremmede Literatur. Emnet har fristet Digtere og Aabenraapoeter; Kulturhistorikere og Kronikører har belyst Livet herude, og Stemmer fra Fortiden er bleven paakaldt. Overfor en saa intens Dyrkning af et i sig selv begrænset Felt kan nærværende Sammenstilling kun betegnes som et Akssanke. Men efter at Strandvejen og dens Skovbræmme netop i de allerseneste Aar er bleven berøvet og stadigt mister saa meget af sin tidligere Skønhed, er der Grund til at fæstne Billedet af den ejendommelige Stemning, Naturen og Folkelivet herude har nedfældet i vore Forfædres Bevidsthed, især belyst ud fra Beretninger, fremmede Rejsende, kritiske og naive, har efterladt sig. Gentagelser i Enkelthederne er uundgaaelige.

Udlændinge, der har opholdt sig paa Nordsjællands Østkyst, lovpriser alle som een i deres Rejseminder paa flere Verdenssprog Øresund og Bøgeskovene med deres grønne Sletter og Oldtids Kæmpehøje, som værende uden Lige i noget andet Land. Dette gælder særlig Gjentofte og Omegn, hvor disse landskabelige Skønheder og Ejendommeligheder er forenet. Hyppigst nævnes Jægersborg Dyrehave, Bellevue og Emiliekilde med Støtten og Anlægget ved samme.

I den tyske Literatur omtales disse Lokaliteter tidligst af *Johan Elias Schlegel* i hans Tidsskrift „Der Fremde" (1745) i

Ugeskrift „Der Fremde" XIV, 6. Juli 1745.

et naturbeskrivende Digt „Gedichte auf den Thiergarten und auf die nicht weit von Bellevue darinnen befindliche Quelle".

Følgende Strofer, i hvilke der spores en ægte følt, om end mat gengivet, afgjort stedpræget Naturstemning, fortjener maaske at anføres:

„Hier, wo der feiste Hirsch, wie ihn die Neigung führet,
In seinem Eigenthum vergnügt herum spatzieret.
Und ohne Menschenfurcht mit ganzen Schaaren geht,
Mir dreist ins Auge sieht und sicher stille steht,
Hier geh ich in dem Schutz der dichtverwirrten Buchen
Bewegung für den Leib, Ruh für den Geist zu suchen.

Kilden lokker Digteren, der fylder sin Hat med det klare, kølige Vand af dens Væld. Han forarges over, at den af Kildens Fornyere, Brinchman og Greve, satte Indskrift allerede er halvt slettet ud af Navnebogstaver, indridsede af taabelige Personer, en *L*ars *L*arsen og *P*er *H*ansen, som ogsaa paa samme Maade har vanhelliget Bøgen ovenover Kilden, der nu er bleven populær[1]).

---

[1]) Om Brinchman og Greve, der 1736 lod Kirsten Pils Kilde istandsætte og derved skabte dens Ry, har jeg samlet følgende Oplysninger: Henrik Brinchman, hvem det i 1680, da Prinsesse Ulrikke Eleonore som Dronning af Sverige kom til Stockholm, blev overdraget, til Statholder i Norge U. F. Gyldenløve at indberette alt, hvad der skete ved det svenske Hof, døde 29. Febr. 1685 i Stockholm. Han var gift med Antoinette de Viene, der som Enke fik Mandens resterende Gage udbetalt. Hun flyttede til København med to smaa Børn og ægtede, for at kunne subsistere, Parykmager Pierre de la Roche Villarete, med hvem hun havde Datteren Marguerite de la Roche Villarete († 8. Aug. 1771), hvis Brodersøn (sic) Fridrich Brinchman arvede hende. Sønnen Henrik Brinchman, f. o. 1680, lærte 1698 Musik og Dans hos Poirier i Paris, havde før 1704 nogle Gange gjort sin Opvartning ved de franske Komedier i København, og fik nævnte Aar Tilsagn om 150 Rdlr. Pension. Fra 1710-21 var han Dansemester ved den franske Trop, 1724-31 i samme Egenskab hos Kongen og Prinsesse Charlotte Amalie, 1730 (1. Jan.) hos Kronprins Frederik, og 1732—47 hos Pagerne. Han døde 9. Aug. 1750. Gift med Louise Rosset, † 10. Nov. 1756, 74 Aar; Børn: Frederik, f. 1715, døbt 14. Juni, † 21. Aug. 1781; g. 1° 14 Juni 1750 m. Adriana Lange; 2° m. Dorothea Schreck, f. Kohl., Sophie Hedevig, f. 1716, døbt 6. Aug.; Sophie Louise, f. 1717, døbt 6. Aug., g. m. Dansemester Jean Baptiste Lambert: (C. Schøllers Registrant; Rentekammerets Resolutioner, 1685, II f. 167. Suppliker fra Antoinette de Viene 1685, og Henrik Brinchman (Rentekammeret, Partikulære Personer). D. Kancelli, Aabne Breve 1. Dep. 1771, 249). — Greve: Parykmager Johan Christoph Greve blev 1708 viet til Marie Lys, Datter af Dronning Sofie Amalies Hofskrædder Abraham Lys.

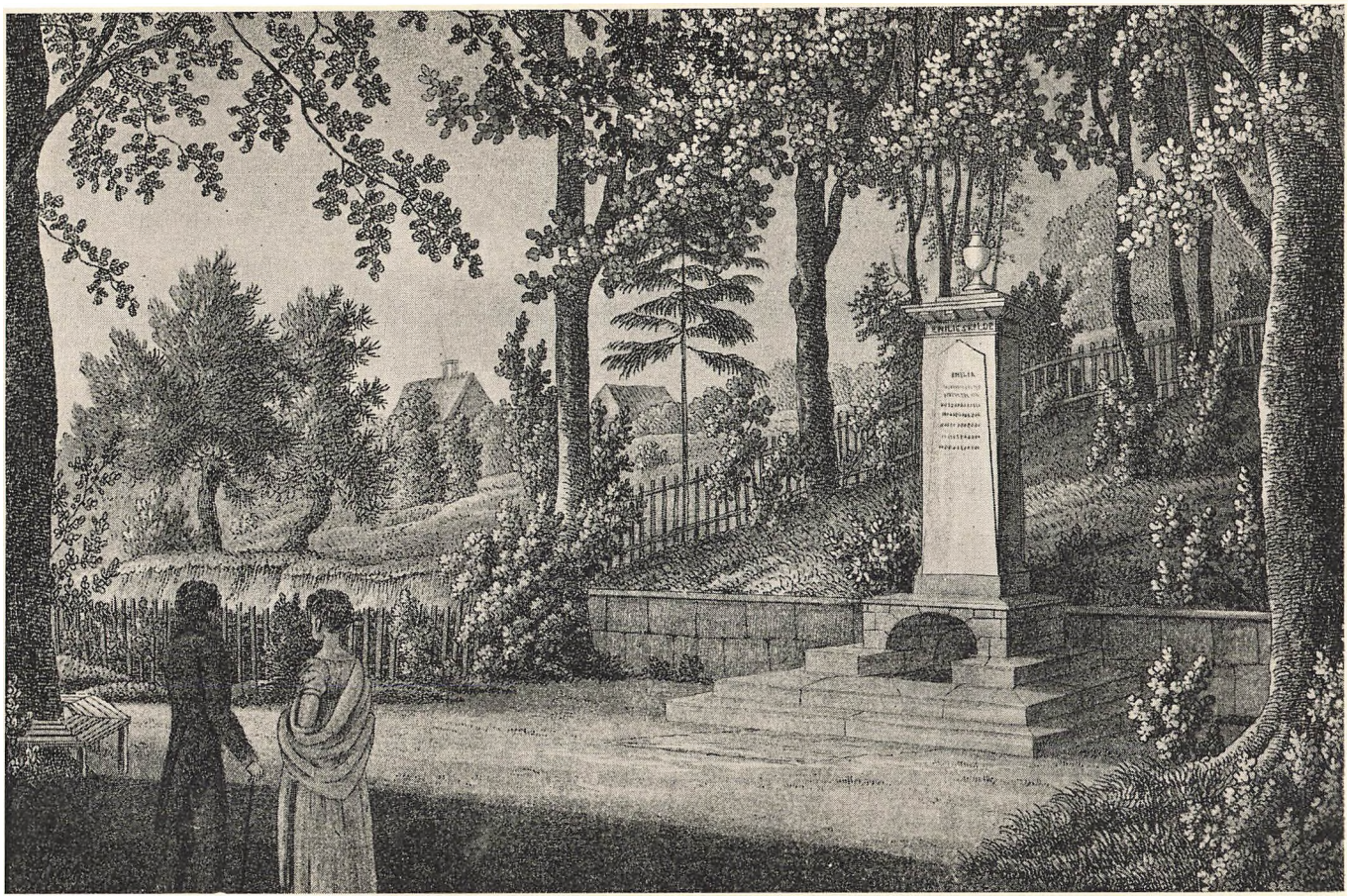

Emilie Kilde.

I dansk Digtning har Gjentofte fundet sin første Sanger i *C. H. Prams* eengang saa lovpriste, nu forglemte Poem „Emilias Kilde". Billedsproget er udstyret med Laaneord fra den klassiske Oldtid, saasom Pindus, Camene og Pieride. Landskabet er tegnet virkningsløst. Jægersborg rødmer fra lave Dal, Øjet be-

Ved Kirsten Pils Kilde. Tegning af Eduard Lehmann ca. 1850.

skuer fra Sølyst de mindre Nabohøje. Gennem tætte Lund et Glimt frembryder af Bernstorffs Borg. Det codaniske Hav aabner sin Favn. Charlottes Lund fordølger løvdækte Labyrint, de jævne Bølger optoppe sig mod Taarbæks høje Bred. Kun i Nærbilledet af Kilden og Lunden er skabt en vis Stemning. Sagnet om Hagbart og Signe stedfæstes til Kildehøjen, og Digteren noterer samvittighedsfuldt, at Grev Schimmelmann ved at lade grave i Højen har fremdraget tvende Urner, der tænkes at gemme Elskerparrets Aske.

Fra Aarhundredets Slutning har *F. W. B. von Ramdohr,* der som Søstersøn af Chefen for Husarregimentet, Oberst J. E. von Berger, garnisoneret paa Jægersborg, og Livlægen J. J. von Berger havde Tilknytning til København, givet et Helhedsindtryk af Gjentoftes landlige Idyl paa hin Tid.

„Naar man følger Kongevejen fra Bernstorffs Monumentet, kommer man forbi Gjentofte. Hvor er dog denne lille By allerkærest beliggende, ret at ligne ved en Urtekost, hvilende ved Foden af en Høj. Nede ved Søen Bygninger og Haver, og ligesaa lidt højere, og allerøverst et Taarn, til hvilket de lavere Partier pyramidisk slutter sig. De røde og blaa Tage og Husenes hvide Mure paa Baggrund af Træernes Grønne danner samlede formedelst Terrasserne af forskellig Højde og Retning en meget malerisk Gruppe, der spejler sig i Søen forneden. I Baggrunden ser man Jægersborg ligge i en dybere Dal, midt i Skoven[1]".

Den for sine Maaneskinselegier og Ruinstemninger af Samtidige fejrede tyske Digter *Friedrich von Matthisson,* herhjemme nærmest kendt som Friderike Bruns Ven, skriver i sin Dagbog: „I Dyrehaven saa jeg den Bøg, som Klopstock (fra Bernstorff Slot) ofte valgte til Maal for sine Spadsereture og nu betegnes som res sacra. I denne Bøg skar ogsaa Sander (Digteren af „Niels Ebbesen", C. L. Sander), ogsaa mit Navn i 1784. Jeg kom ogsaa forbi Syvhøje, som gav min Veninde Fru Brun, Ideen til en smuk Romance[2])".

Før Oehlenschläger har Lægen, Digteren og Menneskevennen J. C. Tode digtet til „Kirsten Piils Kilde", Sundhedskilden, som Fædrene søgte til, men nu kun er til for Stads og munter Færd:

Lad andre søge hen til dig,
Lad broget Vrimmel hyppe sig,
Da Smagens Børn sig snart indfinde.
Alene gav du ingen Fryd;
Men Trængsel og Skalmejers Lyd
Dig hædrende Besøg skal vinde[3]).

I en Sammenstilling af de Lokalskildringer af Dyrehavslivet i Slutningen af det 18. Aarhundrede, som kan tillægges literær Værdi bør *Henrik Steffens'* Erindringer ikke forblive uomtalt: „Fra Landsbyen Gentofte kommer man til højre til nogle faa,

---

1) I. W. B. v. Ramdohr, Studien zur Kenntniss der schönen Natur, der schönen Künste, der Sitten und der Staatsverfassung auf einer Reise nach Dänemark, Hannover I 1792.

2) F. v. Matthisson, Gedichte, Tübingen, II (1913), 287. F. Bruns Romance „Die sieben Hügel" (1793), var, sunget til J. A. P. Schulz' Melodi, meget yndet af Samtiden. F. Brun, Gedichte, Zürich 1798, S. 110. Louis Bobé, Frederikke Brun og hendes Kreds, 1910, 63.

3) J. C. Todes Danske poetiske Skrifter, II, 1797, S. 192.

mest landlige Huse, der fører Navn af Jægersborg, og bag hvilke man træder ind i den store Dyrehave. Man stiger ad en Vej gennem Skoven opad til en skovkranset Plads, paa hvis højeste Top Jagtslottet Eremitagen ligger. Skovensomhedens Magt har aldrig forekommet mig mere ophøjet, mere yndig. Endnu ved mit sidste Ophold i København (1824) saa jeg her to Rudler Dyr med deres Anførere, Hjortene, i Spidsen, som mødtes. Disse rykkede frem og bekæmpede hinanden; de mægtige, mangegrenede Gevirer filtrede sig ind i hverandre; den vide, frie Plads i Nærheden af Slottet lod os overskue den hele Scene. Den overvundne Hjort gjorde omkring og flygtede, dens Hjord med ham, og ligesom i Bevidstheden af sin Sejer blev den anden Hjort tilbage og græssede med sin Hjord paa den frie Plads.

I Maj og Juni er denne Plet især overordentlig fortryllende; da er Bøgenes Magt fremherskende, og hele den fortryllende Egn viser sig virkelig som forklaret. Den foresvæver mig som et Lyspunkt i Naturen, som et Samlingsmærke af al Sommerens levende Ynde".

Om Kildelystighederne siger Steffens, at det var sande Festdage for Hovedstadsfolkene; i alle Gader rullede de smaa, tresædede Kurvevogne, de saakaldte Kildevogne. Selv de fattigste Familier sparede en ikke ubetydelig Sum sammen for at kunne køre til Kilden. Midt imellem den jublende Folkemængde saa man ogsaa mange Familier af de højere Klasser, der kom fra de nærliggende Landsteder; deres Ekvipager holdt i Nærheden af Teltene, og de var kun kommet for som Tilskuere en kort Stund at se det vilde Liv. I de store Telte svirede den rigere Ungdom. „Jeg kender ingen Hovedstad", hedder det videre, „der inden for saa langt et Tidsrum har et saadant eneste Midtpunkt for sine Sommerforlystelser. Vel viste de sig ofte raa, ja endog modbydelige, men mange Familier var kun draget ud for at nyde den skønne Egn i den skønneste Tid. Alle Sorger var afrystet, den spirende Natur havde optaget disse lykkelige Mennesker i sit Skød; omkring dem grønnedes og blomstrede alt; Solen skinnede varmt ned paa dem, Fuglene istemte deres Sange; deres hele Tilværelse slog Rødder i de yndige Omgivelser og voksede frem af dem som den skønneste Blomst".

Indenfor Rammen af Gjentofte Sogns Historie har *Schäffergaarden* Krav paa en udførlig Omtale. Ved Held og Flid kan det ofte lykkes at genfremstille en længst forsvunden Gaards Ydre-

billede, men om Livet, der eengang rørte sig indenfor dens Mure, ved man lidet eller intet. I dette Tilfælde har man dog, takket være *Knud Lyne Rahbek,* Muligheden for at blive meddelagtig i de Stemninger, der har opfyldt Menneskers Sind i hine Stuer i den følsomme Tidsalder, og for at genleve deres stille Glæde ved Naturen i Skov og Have omkring sig.

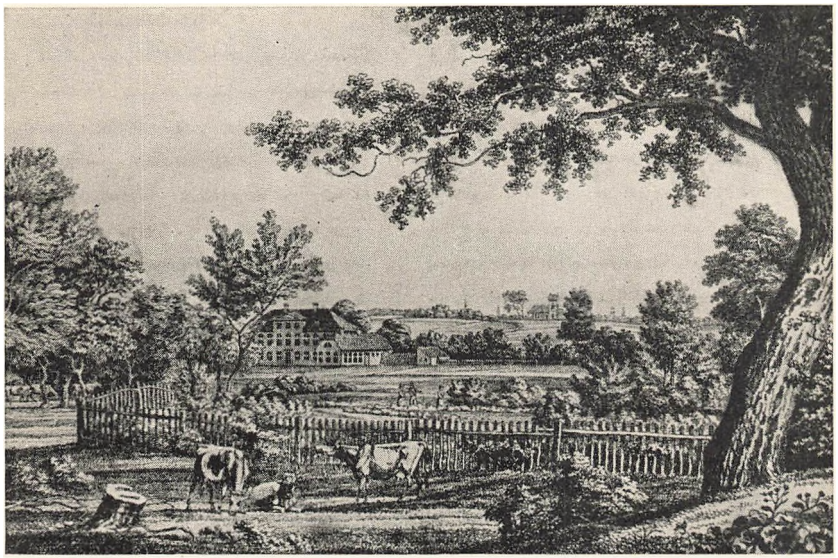

Schäffergaarden. Efter Tegning af H. G. F. Holm ca. 1830.

Schäffergaarden har Navn efter dens Bygherre, den fra Thüringen indvandrede kunstfærdige Snedker *Diedrich Schäffer,* der i sit, med *Valborg Cathrine Bertram* i 1733 indgaaede Ægteskab havde ikke mindre end 15 Børn. Hans Byggeplaner, der var beregnet paa, at Gaarden skulde tjene som Aftræde ved de kongelige Jagter i Omegnen, beredte ham kun Skuffelse; han kom i dyb Gæld og rømte i 1755 fra Landet, efterladende Hustruen med den store Børneflok. Af Døtrene indgik *Anna Sophie* (f. 1748) i 1765 Ægteskab med Materialskriver og Kasserer ved Vejvæsenet *Johan Rathsted,* der allerede døde 1772 — medens den anden, *Christiane Friderica* (f. 1745) i 1767 ægtede den ansete Hofmedaillør *Daniel Jensen Adzer.*

Lorenz Adzer, Broder til nys nævnte, har særlig Interesse i nærværende Sammenhæng. Inden han blev Informator for Rahbek havde han prøvet noget af Verden, „en gammelagtig" Karl, der aldrig naaede at faa en Embedseksamen. I Tillid til Løfte om

Befordring havde han tjent Grev Frijs paa Frijsenborg i syv Aar, derefter været Lærer for Johannes Ewalds Broder, den for sine gale Streger bekendte Mathias Ewald. Fra først af var Adzer kun Timelærer for Rahbek, men flyttede senere ind i Huset og delte Kammer med sin Elev. Rahbek yder sin Lærer Ros som den Mand, hvem han frem for alt har haft at takke, hvis han hav-

Ermelundshuset. Akvarel af Elias Meyer ca. 1800.

de lært noget i Verden. Han var en meget god Latiner, og sjælden ferm i Tysk og Fransk, tillige en Tusindkunstner og ikke saalidt af en Særling. Ved festlige Lejligheder gjorde han Brug af den Studenter hjemlede Ret at bære Kaarde ved Siden og mødte op i den paa Frederik V.s Tid brugelige „Elskerdragt" af rødbrunt Stof med gule Knapper. Til Adskillelse fra Broderen gik han i Familien under Navnet Mossø (Monsieur) Jensen. Mellem Lærer og Elev udviklede der sig et Venskab, som varede gennem Aarene. Efter sin Frænde, den førnævnte Vejkasserer Rathsteds Død i 1772 overtog Adzer Enkens Anliggender og blev hendes Mands Efterfølger i Embedet som Vejkasserer. Han flyttede ud til Schäffergaarden, hvor han førte sin egen Husholdning ganske alene, kun med en Karl til at passe sin Hest, lavede selv sin Mad, fejede Gulv og redte sin Seng. Da Rahbek 1775

havde bestaaet Studentereksamen, trængte han til Ferie og flyttede ud til sin kære Lærer, hjalp med at bælge Ærter, plukke Bær i den lille Have, at sanke Syrer paa Syrebakken, at fodre Hønsene og om Søndagen at vende Stegen. Dette sidste Arbejde passede han samtidig med at fordybe sig i en tysk Oversættelse af Rousseaus Héloise. Det var, efter Rahbeks Ord, et forunderligt Eneboerliv, de to førte herude. Ikke sjældent tilbragte de mange Timer, ja hele Dage sammen, uden at veksle et Ord, Adzer optaget af sine Embedspligter eller Husgerningen, Rahbek af sine Yndlingssager, eller opmærksom paa hver landlig Lyd, hvert landligt Syn, der frembød sig for ham. En Høne og dens Kyllinger, en Myretue, en Fuglerede under Taget var nok til at sysselsætte ham i hele Timer. „Ofte", hedder det, „gik vi ud at spadsere i den dejlige Ermelundsskov, eller i den mig endnu højtideligere Allé ned ad Charlottenlund; og vare disse Vandringer egentlig de, hvor vi meest talte sammen. Almindeligst gik imidlertid vor Vej ikke længere, end ned til den saakaldte Hundesø, bag Jagttøjhuset, hvor h a n kunde ligge mange Timer i Rad, tavs, og fange Gedder, og j e g ved Siden af ham, ligeledes i Begyndelsen med en Mede, inden jeg blev ked af denne aldeles unyttige Bestræbelse, og i det Sted tog en Bog med, indtil Jægersborg Slotsklokke advarede Adzer, at det var Tid at gaa hjem og at lave Mad". Han og Adzer med sin Straahat, der vakte ikke ringe Forargelse hos Jægersborgs velklædte Beaumonde, travede saa hjem, ledsaget af den trofaste Hund „Sorte", i Ewalds Sprog kaldet Surtur[1]).

Sine Efteraars- og Juleferier tilbragte Rahbek i sine første Studenteraar ogsaa herude. I de maanelyse Høstaftener skabte den tavse, indesluttede Adzer en egen Stemning ved at spille paa Fløjte eller synge følsomme Sange til Akkompagnement af sit Harpespil. Rahbek har, som han selv bekender, benyttet Adzer som Model i sin Novelle „Mindesmærkerne eller den danske Eneboer", ligesom man her genfinder flere Træk af deres Samliv paa Jægersborg. Saavel i denne Fortælling som i Rahbeks Livserindringer er Hovedstadsmenneskets Modtagelighed for Landlivets enkle Glæder tidligst og følsomst udtrykt i dansk Literatur.

Med Rahbeks Ferieophold paa Jægersborg foregik en betydelig Forandring, idet hans faderlige Ven var bleven klar over, at „det ikke er godt, at Mennesket er ene". I Foraaret 1778 indgik den da 46-aarige, forhærdede Pebersvend Ægteskab med den

[1]) K. L. Rahbek, Samlede Fortællinger, I (1804), 443 ff.

langt yngre *Clara* Gründahl[1]), hvem han havde lært at kende ved hendes Besøg hos sin Farbroder, den „bekendte", dygtige Snedker *Johan Christian Gründahl*[2]), der var indvandret til Danmark fra Potsdam. Gennem det af ham 1753 købte og før 1755 efter Tegning af Hofbygmester Anthon „nyopførte", endnu bevarede saakaldte Grøndalshus[3]), er hans Navn kommet til Nu-

Grøndalshuset. Efter Tegning af H. G. F. Holm ca. 1830.

tiden. Rahbek var blandt de Indbudne ved Adzers Andendags Bryllup med Dans og Lystighed, hvor han gjorde Bekendtskab med to „hver paa sin Maade mærkelige, men højst forskellige Personer", nemlig Henrik Kampmann, Lærer for Pram og P. I. Suhms Søn, senere Sognepræst til Farum og Værløse, og Skuespilleren J. D. Preisler. Rahbek tilbragte en Del af Sommeren 1778 hos det nygifte Par og forfattede herude en Tragedie „Axel og Valborg", der blev nedskrevet „paa en Bakke i Nærheden af Jagtvejen gennem Ermelunden". I sit Ægteskab fik Adzer

[1]) Datter af Snedkermester Friedrich Wilhelm Gründahl, † 4. Sept. 1814.

[2]) død 1787, bgr. 1. Aug., 72 Aar gl., paa Gjentofte Kirkegaard, gift med Rebekka Jensdatter, døbt 3. Pinsedag 1716, † 2. Juni 1788, Skipperdatter fra Skelskør, solgte Grøndalshuset til Brodersønnen Johan Gottfier G. i Ordrup.

[3]) Gründahls Panteobligation til Anthon, dat 11. Juni 1755. Meddelelser af Hr. Kapelmester Launy Grøndahl.

flere Børn, og ved Sønnen Jens' Daab (10. April 1780) stod Rahbek sammen med Grev A. P. Bernstorff og dennes Svoger, Grev F. L. Stolberg Fadder. Med Ejeren af Grøndalshuset opretholdt Rahbek venskabelig Forbindelse og beundrede den her af den tidligere nævnte Mad. Rathsted paa en Plads, „næppe saa stor som en maadelig Stue", opelskede, udmærkede Drue- og Ferskenkultur [1]).

Jægersborg har i Rahbeks Liv efter hans eget Udsagn „spil-

Livet paa Dyrehavsbakken. Litografi af B. Krossing.

let en højst betydelig Rolle i hans Aands og Hjertes Historie". Hertil kom, at han paa Schäffergaarden blev nærmere bekendt med sin fem Aar ældre Feriekammerat *Peter Christian Zeuthen*, senere Ejer af Tølløse og Sonnerup, hvis Fader Peter Laurentius Zeuthen var gift med en Søster til Rahbeks Stifmoder, Marie Margrethe Giertsen. Som Bogholder ved den civile Enkekasse, der som Prioritetshaver i Schäffergaarden havde overtaget denne, boede den ældre Zeuthen herude, hvilket i Augustferierne førte til et fornøjeligt Samvær mellem de to Fætre.

Schäffergaarden er maaske den eneste af det attende Aarhun-

---

[1]) Skifte eft. Rebekka Gründahl i Københavns Amts Forseglingsprot. 1787—95. I de vidtløftige Skifteakter har Brodersønnen efterladt en Erklæring, at han anseer „Kanariefuglen med Bur for saa ubetydelig, at naar Arvingerne vil godtgøre ham Kostpenge for Fuglen siden Mad. Grøndahls Død, er den følgagtig" (!). Afbildninger af Grøndalshuset i E. Nystrøm Gjentofte, S. 253, Kbhvns. Rytterdistrikts Skøde- og Panteprot. 1752—61, f. 113.

dredes mange Lystgaarde, hvorfra der er bevaret et samtidigt Indendørs- og Situationsbillede, en Tegning, der forestiller den Maskerade, som afholdtes i Husets Sal den 18. Januar 1767 ved den ovennævnte Medaillør Daniel Jensen Adzers Andendagsbryllup. Man ser Brud og Brudgom danse for, fulgt af et andet Par, Musikanter spiller op; de delvis kostumerede Gæster i Samtale, en Gamling i Baggrunden slaar Takten, medens en anden ser undrende til; i Baggrunden tømmer en Ungersvend et Spidsglas. Under Tegningen læses Ordene: „Aus Uhrsach von der ersten Nacht Ist diese Maskerad erdacht".

Blandt mange Skildringer paa Prosa af Livet paa Dyrehavsbakken i Begyndelsen af forrige Aarhundrede er *Carl Bernhards* tilbageskuende den literært mest udformede og inspirerede. Da den, mærkeligt nok, ikke er bleven benyttet eller citeret i tidligere fremkomne lokalhistoriske Arbejder, skal der hidsættes et Par Steder af den ret udførlige, retrospektive Fremstilling:

„En Dyrehavstour var dengang noget ganske Andet end nu, da man finder Alt, hvad man kan ønske, parat paa det første Vink. I flere Dage var Husets kvindelige Personale i Virksomhed for alle Tilberedelser, de nærmeste Venner blev indbudne til at deltage i Skovturen; man glædede sig til denne Dag, som skulde tilbringes i det Frie, og som var saa forskellig fra det Liv, man levede hele den øvrige Del af Aaret.

Saa kom vi der da endelig, paa Bakken ved Kilden, paa der. store Højslette med de prægtige gamle Træer og deres vidtforgrenede, knudrede Rødder, med de mange brogede Telte, det ene ved Siden af det andet, med Gynger, Menagerier, Theater og Ridebane, Glaspusterier og Taskenspillerboder, Marionetdukker og Voxkabinetter, Konditorier og Blaaræderier, Tyrkere og bøhmiske Bjergmænd, italienske Barometermagere og polske Jøder, Altsammen udenlandsk, Altsammen pengebegærligt, Altsammen skraalende og skrigende, for at gøre sig bemærket blandt Vrimlen. „Allons, Allons! Courage", det var enhvers titgentagne Indledning, og nu fulgte de lange Ramser i de forskelligste Tungemaal om hidtil useete Kunstpræstationer. Trompeterne skrattede, Bækkenerne klingede, Trommerne dunkede, de vilde Dyr brølede indenfor deres Bure, Bajadserne skrege, Bøhmerne blæste i deres lange Bjerghorn, Lirekasserne hvinede, Gyngerne pebe og klaprede, Tyrolerne jodlede, Folk lo, talede, sang, raabte og støjede, Alt paa engang i et ubeskriveligt Chaos af Lyde, hvori de Fleste brugte deres Lungers bedste Kraft. De

Maskerade paa Schäffergaarden 1767.

mange Smaakunstnere, som ved enkelte Violiner, Klarinetter, Sangstemmer eller Tilraab vilde gøre sig bemærkede, forsvandt i dette store Hav af løsladte Harmonier, hvis Bølger sloge sammen over Hovederne paa de glade Spadserende".

„De mange Forlystelsessteder, som nu ere ligesaa mange Afledere for den sande Glæde, og hvor alle saadanne Kunstpræstationer nu høre til det daglige Program, existerede ikke dengang.

Mester Jakel Teater. Litografi af Eduard Lehmann ca. 1850.

Alt hvad der nu er spredt paa hundrede Steder til Dagligbrug, var her samlet paa eet Sted . . . .

Der var Intet fattigt og usselt, Teltene var rene og smukke, Kunstnerne vare glimrende i deres brogede Dragter; alle Nationers Flag vajede over deres Boder . . . Den store Slette myldrede af Folk i de forskelligste Dragter, Alle imellem hverandre. De smukke sjællandske Bønderpiger med deres lysegrønne og højrøde Skørter og de kostbare Guldbrokades Huer med lange, flagrende Silkebaand, trængte sig i brede Rækker mellem de pyntede Damer og deres Herrer, Militære og Borgere, Gamle og Unge, Hoffolk og Holmens Folk".

„Der var utrolig meget at foretage paa saadan en Dag. Man skulde se og tale med utallige Bekendte, se og høre utallige nye Optøjer, bivaane en Mængde forskellige Forestillinger og fortære en Mængde forskellige Maaltider. Valget af, hvad man i denne Overflødighed skulde foretrække, var sandelig ikke let, vi saa derfor Meget: de kunstige, italienske Glaspustere, der spandt Glas som Hør; det ubegribelige Trylletheater, hvor Dukker efter-

abede levende Mennesker og kørte i Karet med Tjenere, som faldt bag af Vognen; vi besøgte de vilde Dyr og betragtede med Rædsel de knurrende Løver og de hvæsende Tigre, Slangerne, der bugtede sig, som skulde de omfavne os; Aberne, der sprang omkring og pebe med ynkelige Menneske-Miner, og Elefanten havde været saa længe i menneskelig Omgang, at den drak Brændevin i flaskevis og slog Smæk med Tungen ligesom jeg havde hørt Gæsterne i Vinkælderen gøre".

Men gennem alle Carl Bernhards Ungdomsminder fra Dyrehavsbakken lyser en Skikkelse, som han har bevaret trofast gennem et halvt Aarhundrede, den skønne Kunstberiderske *Julie Chiarini,* hvis Fader Louis Chiarini, i Aaret 1805 holdt sit Indtog paa Bakken med et Beriderselskab paa 17 Personer og 25 Heste[1]). „Den dejlige Julia Chiarini, som alle Mænd var forelskede i, og alle Kvinder beundrede. Saa ung, saa yndig, saa straalende med et glimrende Diadem og hel oversaaet med Pailletter, og dog straalede hendes dejlige Øjne endnu stærkere; saa let som en Fugl, saa sikker, saa smidig. For mig var hun en Afgud. Jeg har seet megen Ynde siden, men aldrig har nogen gjort det Indtryk paa mig, som Julia Chiarinis. Aaret efter sin sidste Optræden i Danmark brækkede hun Halsen ved et Ridt i Prag, netop som hun stod i Begreb med at ægte en russisk Greve".

Fra Midten af Tyverne har man en indgaaende, endnu læseværdig Beretning, forfattet af den ingenlunde helt ringe Literat *H. F. Martensen*[2]).

En Morgen i Charlottenlund er en skøn Oplevelse, som timesden, der vil vandre derud til Fods og ler ad Ekvipagerne, saasom Offenbachere, Berlinere, Wienervogne, Diabler, Kareter, store og smaa holstenske Vogne, Kabrioletter, Gig'er, Kildevogne og Kaffemøller. For de Magelige afgaar daglig en Landauer fra Byen til Charlottenlund, Bellevue og Skovløberhuset i Dyrehaven, ud Kl. 3 om Eftermiddagen, hjem Kl. 10 Aften. For dem, der sætter Pris paa en Søtur, løber nogle Gange ugentlig Dampskibene „Caledonia", „Vilhelmine" og „Jylland", hvis Landingssted er Bellevue. Skyggesiderne ved en saadan Udflugt er, dels at den tager tre Timer, dels at Ind- og Udstigningen foregaar

---

[1]) Om Faderen, se E. Nystrøm, Offentlige Forlystelser II, 46. Hendes litograferede Portræt solgtes i Bogladerne paa Børsen og har hidtil forgæves været eftersøgt.

[2]) Conversationsbladet 1826, II, 4. Kvartal, 135.

meget langsomt og upraktisk og snarere minder om en Transport af Slaver eller Kvæg end en Befordring af Lystrejsende. En fornuftig Fodgænger bør forsyne sig med en god Stok, en Kikkert, et Par gode Bøger, og er han Tobaksryger, med Pibe og Tobak, „hvilket man vist ikke glemmer", og, som Forfatteren viselig bemærker, med nogle Penge i Lommen. Vandreren bør dvæle i Ordrup, som formedelst de mange derværende Lyststeder ligner en liden Købstad; herud flytter Københavnerne, saa saare Aarstiden nogenlunde tillader det, og det er muligt for dem at erhol-

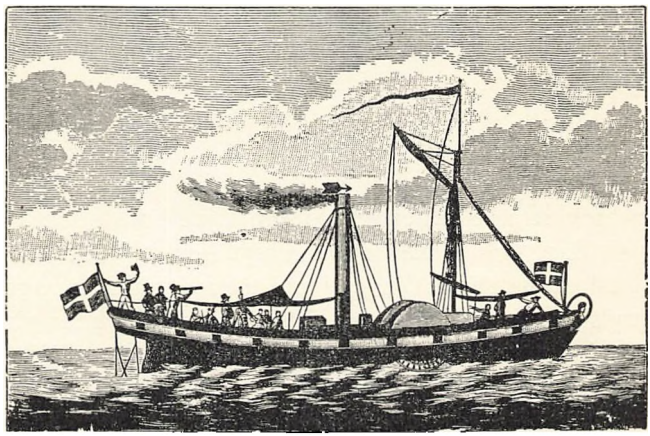

„Caledonia".

de Værelser der, men sædvanligt er alle Værelser i Ordrup udlejede længe før Sommerens Begyndelse[1]). Som en stedlig Seværdighed fremhæves et meget højt Træ, der er angivet paa Søkortet og derfor ikke maa fældes, da det tjener de Søfarende som Mærke.

Martensen gør Rede for de da optrædende Kunstnere og deres Præstationer. Han fremhæver en Mekanikus Heil fra Wien, „der foregiver at kunne skære Hovedet af et levende Menneske og paasætte det igen". Tanken henledes straks paa Klatterups, i Olaf Poulsens Mund uforligneligt virkende Forespørgsel til Nonpareil: „Ist das wahr, dass Sie auch das Kopf von einen lebendigen Mensch abhauen kann und wieder aufsitzen?"

[1]) I „Historiske Meddelelser om København" IV, 1913—15, S. 475—531 og 577—634, har jeg i min Afhandling „Lystrejser og Lystgaarde i Københavns Omegn i det attende Aarhundrede" givet den første Oversigt over dette Emne.

Blandt Bakkens mange Tillokkelser drog Perspektiv- eller Kukkassen vedblivende mange Skuelystne til sig, idet den baade fremviste Billeder af Fortidens dramatiske Scener eller aktuelle Personligheder, og aabnede den forventningsfulde, skuelystne Ungdom Udsyn i Fremtiden. „Perspectivcassen — En Dyrehavs Scene" er Titlen paa en Lystspil-Situation af H. Hertz, der 1842 opførtes paa det kgl. Theater, men kun havde en krank Lykke. Scenen er „en afsides Part af Bakken". Foreviseren er en fordrukken Matros, bistaaet af en yngre, moraliserende Mand, der falder ham i Talen. Stykket, der ender med en patriotisk Forherligelse af Slaget paa Rheden, gav Anledning til en litterær Polemik, i hvilken Hertz blev bistaaet af J. L. Heiberg. Det fornøjede H. C. Andersen, at begge „ordentligt fik paa Kassen".

At J. L. Heiberg baade i „Recensenten og Dyret"[1]) og i den yndefulde „Skovscene" Charlottenlund[2]) hævede Livet paa Dyrehavsbakken op i et højere Plan, hindrede ham ikke fra i sine Betragtninger over „Æstetisk Moral" at se det trivielle og fade i denne Folkeforlystelse[3]).

„Hvad kan være smagløsere", hedder det, „end Synet af disse store, kluntede med fire Sæder forsynede holsteenske Vogne, hvor tre til fire Mennesker sidde paa hvert Sæde, og Mange endnu have smaa Børn paa Skødet? Og dette kun med Møje bevægelige Læs trækkes af et Par udmagrede Heste hen ad en støvet Landevej, hvor den ene Kusk søger at køre den anden forbi ved Hjælp af uophørlige Piskeslag. Damerne ere udmajede paa den latterligste Maade, som om de skulde til Bal, og ikke til Skoven, og skønt Klæderne ere deres Et og Alt, saa kunne de dog ikke føre over deres Hjerter at opsætte Turen, selv om den visse Regn hænger dem over Hovederne. Og hvad er Maalet for disse Anstrengelser? At naa den velsignede Dyrehavs-Bakke, hvor de genfinde København, som man troede, de vilde undflye; hvor de komme i en Trængsel, som Hovedstaden ikke har Mage til, ere nær ved at rende hver andre overende, sluge en Mængde Støv og Snavs, og paa en stupid Maade beglo hverandre".

I Rahbeks Lystspil „Sommeren eller det kjøbenhavnske Landlevnet", der handler om en Udflugt til Dyrehavsbakken „den første store Kildedag, St. Hansdag, da hele Verden er ved Kilden",

[1]) H. Hertz, Lyriske og Dramatiske Digte, 1844, 232. H. C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, V, 1933, S. 98.

[2]) J. L. Heiberg, Poetiske Skrifter VIII, 204 ff.

[3]) J. L. Heiberg, Prosaiske Skrifter VIII (1861), S. 476.

kommer en lignende Stemning til Orde. Mad. Velsted klager over at blive skumplet det afskyelige Stykke til Kongevejen, siden brav støvet og stegt, indtil vi naa Skoven, og saa tilsidst faa vor Rest ved at løbe Spidsrod et Par Timers Tid frem og tilbage mellem Teltene[1]).

Dyrehaven og dens Folkeforlystelser, Naturstemninger og Markedsgøgl i Samspil er bleven ført frem for Lamperækken i vor nationale Digtning baade i romantisk og realistisk Belysning. Oehlenschlägers og J. L. Heibergs Skuespil er bleven kommenteret i alle Enkeltheder af en sen Eftertids flittige Fortolkere. De geologiske Forhold, Dyre- og Plantelivet i vor Nationalpark er bleven gjort til Genstand for grundige naturvidenskabelige og historiske Undersøgelser. Fremmede Rejsende, flygtige og dvælende, følsomme og skeptiske gennem de skiftende Tider har villet see „alt, hvad er spredt for Vandrerens Øje" af vort Lands Naturskønhed samlet paa een Plet i Dyrehaven med dens Ege[1]), Bøge og Tjørn, dens frodige Sletter med Oldtidshøje og de befriende Udsyn over Sundet til Skaanes Kyst. Ligesaa har udenlandske Iagttagere i det Folkeliv, der rører sig ved Kirstens Kilde i Dyrehavstiden ment at finde det mest karakteristiske og lettest opfattelige Udslag af dansk Folkelynne. I den Tidsperiode, da det poetiske Naturmaleri var paa Mode i Literaturen, maatte Dyrehaven være et taknemmeligt Aasted for fremmede, særligt tyske Rejseskildrere.

Fra Romantikkens sidste Blomstringstid i vort Naboland har man en indgaaende Skildring af Natur og Folkeliv i Dyrehaven, som skyldes den tyske Digterinde, Grevinde *Ida Hahn-Hahn*, der i 1842 gæstede København.

„Man forestille sig Bøgene som uhyre, rigtlokkede, fløjelsbløde Parykker, strøet over et af Smaragd og Guld indvirket Grønsværstæppe, og lange, dybe Solstraaler glidende hen over det som glitrende Vinger af Sommerfugl, Guldsmed eller Alf. Fra en ensom Høj Udblikket til Sundet, der er blaat som Himlen og hen over hvilket hvide Sejlskibe glider uophørligt som Svaner, flyver som Duer — det er D y r e h a v e n.

Menneskene synes at more sig, hver paa sin Vis, ved Pynt, Øjenlyst eller materiel Nydelse. Støjende Glæde hørte man ikke, som man overhovedet ikke hører hos Folk i Norden, i det højeste ved Dansen, det eneste Moment, hvor Jubelen bliver

[1]) Prosaiske Forsøg, IV (1796), S. 14.

stærk nok til at bryde frem af tunge Legemer. Men der blev ikke danset i Dyrehaven, man drev kun omkring og maabede, Kvinderne i deres allerfineste Puds. Bønderpigerne tog sig bedst ud, de bar prægtige, guldbroderede Huer med kirsebærfarvede Baand af Taft af en Haands Bredde, og som falder langt ned ad Ryggen. Desværre stod de tarvelige Merino- eller brogede Kattunskjoler, som de slet ikke forstod at bære, kun saare fattigt til den stolte og rige Hovedpynt. Andre Piger fra Landet bar mindre kostbare og mindre broderede Kjoler uden Baand, dog mørkegrønne og af Uld, med to røde eller gule Striber paa Kanten, et stort, hvidt Musselins Forklæde og ganske snævre lange Ærmer, der ovenfor Albuen var prydet med en Guldtresse af en Haands Bredde ligesom et Spænde. Hos Mændene, der fulgtes med dem, lagde jeg kun Mærke til mange smaa, blanke Knapper paa Vesten og Trøjen. Hvad der ellers var af Folk, tilhørte, tror jeg, mest Haandværker- eller Smaahandler-Standen, thi den kvindelige Halvdel var overalt udmajet paa den gruelige Maade, som er ejendommelig for Damer af denne Samfundsklasse. Fløjels Sjaler, der i den forløbne Vinter kan have dækket over elegante Former, laa nu paa alt andet end flotte Skuldre. Graahvide Fjer viste, at de ikke for intet havde svajet gennem Balsalenes Støv. Lommetørklæderne blev ganske utroligt krammet ud, for at Broderiet, jeg havde nær sagt i alle fire Hjørner, kunde komme tilbørligt til Skue. Kort sagt, det var en Parodi paa en stor Toilette Udstilling. Hvor ærbar, solid og anstændig tog sig dog hine Bønderpigers Dragt ud i Sammenligning med denne Marskandiserpragt.

En Mand har ved denne Fest gjort sin Lykke — det er jeg overbevist om — fordi han kom paa Højden af sit Aarhundrede, nemlig ved at omdanne sin Karussel til en Jernbane, hvor der ikke manglede noget. Lokomotiv og Tender foran, fulgt af Waggoner, Konduktørens skingrende Fløjt, den raslende Larm ved Turen, Banevogtere, der saluterede med smaa Flag — og desuden noget, som de virkelige Jernbaner ikke kan give, den salige Vished, at man kommer helskindet fra Rejsen. Mængden stimlede sammen omkring Teltet, som kunde det være en rigtig Banegaard, og da man her kunde tilfredsstille Nysgerrigheden uden nogen Fare, overgik Antallet af jernbanelystne Kvinder langt Mændene. Paa slige Steder kan man udmærket gøre Karakteerstudier. Man seer paa eet Bræt alle Ejendommeligheder og Tilbøjeligheder komme til Syne. Ak, man seer ogsaa triste

Fremtoninger! Smaa Piger i ynkelig Flitterstads ved Siden af en fædrene Spillekant; de synger saameget — ak nej, meget mere end de kan, thi naar de spinkle, hvinende Stemmer svigtede eller slog Klik, opmuntrede han dem, indtil de tilsidst skreg sig ganske vilde og hæse. Den stakkels Mand, Gud, hvor havde jeg ondt af ham. Lige overfor Jernbanen havde han, under en rosafarvet Baldakin af Tyl, opslaaet et Bord med Smaakager, og medens alle strømmede hist hen og fyldte den lykkelige Ejermands Lomme med den ene Daler efter den anden, var der ingen, som havde Appetit til at smage de sølle Kager. Manden stod der ved Siden af sin rosenrøde Baldakin med spændt Forventning i Øjnene og maaske med Angst i Hjertet. Han har vel tænkt sig: Forrige Søndag gik det daarligt, i Dag gaar det forhaabentlig bedre. Men nej, det gaar ikke bedre!

Mangen een gør saa til Gengæld Furore ved ringe Ting. Foran en Slags Perspektivkasse, yderst tarvelig og uanseelig, stod Folk forventningsfulde og spændte paa, at Turen skulde komme til dem at kigge i den. En Indskrift bebudede, at man her kunde faa sin Fremtidsskæbne at vide, og atter her var det Kvinder, hvem denne Spaadom syntes ganske særligt tillokkende, thi for dem betyder deres Fremtid ikke andet, end deres tilkommende Mand, den de kan vente og kun sjældent faar Lov selv at vælge. Tre unge Bønderpiger raadslog vidt og bredt med hverandre, om de virkelig skulde kigge ind i denne lokkende Fremtidskasse. Det varede længe, inden de tog den Beslutning at stille sig op i de Ventendes Række, hvilket de omsider fordristede sig til med ustandselig Fnisen og stødende til hinanden med Albuerne. Paa et særligt Terræn var opslaaet de sædvanlige Dampkøkkener. Rundt omkring stod lange Bænke og Borde, og her gik det lystigt til. Mændene drak Broderskaal i store Ølkrus, og Kvinderne stemte i. Luften var opfyldt af Maddunster; fra det Indre af de smaa Barakker blussede Ilden zigeuneragtigt op af Komfurets Ild, og enkelte Køer flakkede om, der vedvarende maatte yde deres Mælk til Behov og længselsfuldt brølede efter deres Hjord. Midt imellem lød Lirekasserne, Fløjten og Sang i alle Skalaens Toner".

Alle fremmede Rejsende priser den danske Bøgeskovs enestaaende Skønhed. „Intet Steds i Verden, troer jeg, findes der Mage til Bøge som de sjællandske", skriver en forstkyndig Holstener; „de er voksede til en Fuldkommenhed, som jeg aldrig har seet, end ikke i Holsten. Med ubeskrivelig Ynde strækker

de deres yppige Former ud i den blaa Æter, og af den Blanding af Himlens Blaa, som de indaande, og af den gule, fede Leerjord, i hvilken de slaar deres Rødder, opstaar det Grønne saa skønt, at man aldrig kan se sig mæt derpaa.

Fra Sorgenfri kørte vi til den kongelige Dyrehave, der strækker sig ned til Sundet. Vejen gaar en Stund gennem Kornmarker, saa ind i Skoven; den bøjer til højre af ved Fortunen, et Skovløberhus. Pludselig ser man gennem Skovlysningen det her-

Fortunen. Maleri fra ca. 1845.

lige Sund foran sig, dækket med Sejlere, i det fjerne København, og histovre Sveriges Kyst, midtvejs det skønne Slot Bernstorff med sine Lunde, Græsgange og Marker i malerisk Skifte. I Forgrunden en livlig Trængsel, Vogn ved Vogn, thi Skovløberen kender sine Landsmænd og deres Lidenskab: „at spise i det Grønne[1])".

„ Naar man ser en Familiegruppe fra Staden sidde i Bøgelunden, ser dem brede den hvide Dug ud paa Grønsværet, ser Bylten blive løst op, og Pølse, Skinke, Smørdaase, Brød og Vin blive hentet frem, faar man sandelig Lyst til at være med, thi Ansigterne er saa rigtig glade og fornøjede".

I den righoldige Rejseliteratur, som det i Trediverne og Fyrrerne stærkt pulserende Turistliv paa „den grønne Ø" har af-

[1]) Th. von Wedderkopp, Bilder aus dem Norden, Oldenburg 1844, 196 f.

født, indtager et Skrift af Mecklenborgeren *Christian Dehn* om Sjælland og Sjællænderne en særlig Plads. Bogen udkom 1845 i 2. forøgede og forbedrede Udgave og har gjort sin Nytte, „som Haandbog for Rejsende forsynet med Rejseplaner og andre touristiske Anvisninger". Forfatteren er godt underrettet, alsidig indstillet, skriver livligt, og hans Bog fortjener derfor at fremdrages af Glemsel.

Ogsaa om Øresundskysten frembyder Skriftet et og andet af Interesse. Dehn finder en stor Lighed mellem Strandvejen og dens Villaer med Alsterpartiet fra Hamborg til Blankenese, der dog savner det friske Sund og Sejlerne, der komme og gaa. Middelklassen udstrækker sine Lystture til Charlottenlund og Bellevue; den fornemme Verdens Maal er Klampenborg. Det ejendommelige ved Charlottenlund er ikke Slottet, men Teltlivet ved samme, idet Beværtninger af enhver Rang har opslaaet deres Lærredstelte ved Siden af det murede Værtshus[1]). Søndag Eftermiddag er her Musik og Dans, og om Hverdagen synger derude „Smukke Hanne" („Schön Hannchen"), der allerede for ti Aar siden var kendt paa Leipziger Messen som „Sæbe Hanne". Bellevue og Klampenborg betegnes som de interessanteste Steder, men det skønneste „point de vue" er dog Sølyst. Ingen Rejsende, selv om hans Tid er nok saa begrænset, bør derfor undlade at besøge disse Steder, eller endnu bedre, at køre til Strandmøllen. Billedet er her et lignende som ved Bellevue, kun at alt mere har et romantisk Anstrøg, og at et Fiskerleje frembyder større Afveksling i Rundskuet. I Baggrunden ligger op til Dyrehaven d'Hrr. Drewsens Papirmølle. Besidderne er meget forekommende overfor Besøgende, og hvo som ikke har seet noget lignende, vil gerne lade sig føre hen til de to Dampmaskiner af 20 og 40 Hesteskraft, der ved en højst enkel Fremgangsmaade i faa Minutter fremstiller et fortræffeligt Papir uden Ende.

Dyrehaven er fra Midten af Juni til Midten af Juli et livagtigt Genbillede af Wiener-Prateren ved Pinsetiden. Kirsten Pils Kilde er til enhver Tid alle Københavneres Valfartssted. Den henrivende Omegn bliver dog derfor ikke forsømt af Hovedstadens Beboere; overalt træffer man Folk paa Udflugt, og hver Hytte,

---

[1]) Taarbæk var i det 18. Aarhundrede det mest yndede Træffested for Modejunkere og deres tvivlsomme Damebekendtskaber, jvfr. bl. a. Angliviel de la Beaumelle, La spectatrice Danoise I (1749), 285. Der Färoeische Robinson, Kp. Lpzg. 756, S. 95.

hvor der blot er et Par Smaaværelser ledige, tjener til Sommerresidens for en Københavner-Familie[1])".

Af Charlottenlund og det Liv, der rørte sig herude paa en Pinsedag for hundrede Aar siden, har *A. von Treskow* givet et anskueligt Billede:

„Det Sted, hvor Englænderne i September 1807 efter deres

Udsigt fra Fortunen med Bernstorff og Gjentofte Kirke.
Maleri af J. L. Lund, ca. 1825.

Landgang anlagde deres første Batteri, betegnes nu af en Mølle. Da det ligger i en temmelig lang Afstand fra Byen, mente de Danske, at de ikke behøvede at forstyrre Englænderne i deres Arbejde, fordi de ansaa det for ganske umuligt, at Fjenderne herfra kunde beskyde Byen; men allerede de første Bomber, der endda fløj hinsides Staden, udrev Borgerne af deres Vildfarelse. Man gjorde os opmærksom paa to Huse ved Vejen, det ene opført af lutter Brædder, som man tidligere havde benyttet ved en Illumination i Anledning af Kongen af Roms Fødsel, det andet havde ligesaa mange Indgange, som der er Aarstider, saamange Hjørner, som Aaret har Maaneder, saa mange Vinduer, som der er Uger og saamange Ruder, som der er Dage i Aaret.

---

[1]) Chr. Dehn, Seeland und Seeländer. Ein Beitrag zur Charakteristik des dänischen Landes und Volkes, Schwerin, 1845.

En lang Række af Hyrevogne og Hujen og Skraal fra en Mængde Mennesker, der var skjult bag et tæt Buskads, som ogsaa en forvirret Blanding af Toner fra alskens Instrumenter bebudede, at vi var nær ved vort Maal. Det gode Vejr anden Pinsedag havde lokket en uhyre Folkemængde ud i den kølige Skov. Mange Telte bød dem paa Forfriskninger, som enten fandt

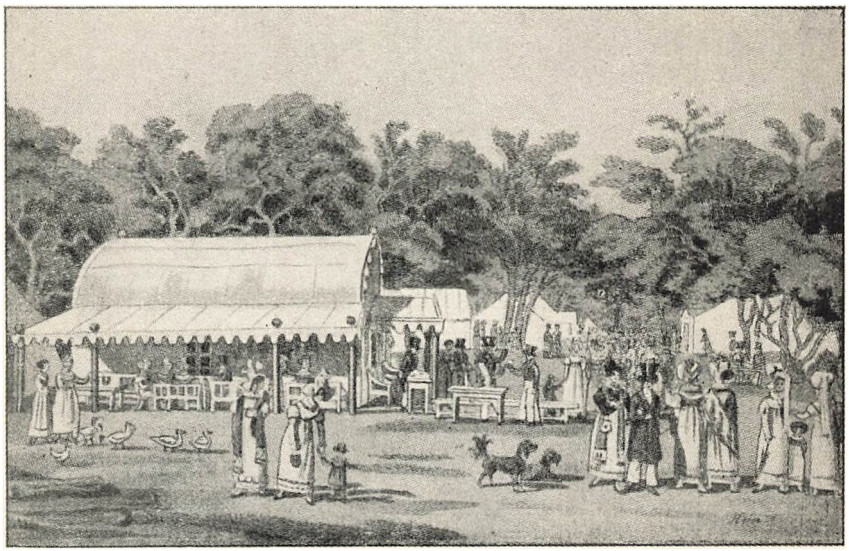

Teltene i Charlottenlund ca. 1880. Efter Akvarel af H. G. F. Holm.

det ufint eller besværligt, at medbringe deres egen Proviant, andre havde fundet et bekvemt Leje paa det bløde Grønsvær under skyggefulde Ege.

Hist lovpriste en tyk Slagtermester for en korpulent Naboerske sin selvlavede Pølse — her skaalede man med fyldte, klingende Glas, et andet Sted havde Vinen stemt Sindene til Sang, og paa aabne Pladser legede Ungdommen Katten efter Musen, omgivet af talrige Tilskuere. Det hele havde Udseende af en stor Folkefest. I en skyggefuld Gang havde en temmelig disharmonisk Lirekasse, som en Tamburin forgæves søgte at bringe ud af Takt, samlet en stor Mængde Tilskuere, der ved nærmere Betragtning viste sig at bestaa af lutter Par. Med Besvær trængte vi os frem til Midten og fandt mellem to tæt ved hinanden staaende Træer en landlig Gynge, der blev sat i Bevægelse af to løjerlige Gamlinge i store Træsko og kun beklædte fra Bælteste-

det til Knæet. Ved Hjælp af et Reb, hvis Ende hver af dem omsluttede med Haanden, holdt de meget behændigt Gyngen i Bevægelse".

Det Hele frembød et ikke ilde Sujet for en Maler i Ostades Maner[1]).

Den bekendte franske Forfatter og Rejseskildrer *Xavier Marmier* har fintmærkende gengivet sine Indtryk af Københavnernes Foraarsudflugter[2]):

„Vaaren er kommen! I disse Glædens Dage er alt i Bevægelse rundt i Staden. De unge Kærestepar drager ud i Skoven for at plukke Primulaer og snakke om deres Forhaabninger; de gode Borgere vandrer ud af Forstæderne for at unde sig den Fornøjelse at ryge deres Pibe midt i den skønne Natur. Brændevinsbrændere og Forhandlere af røget Laks sætter sig ved Indgangen til Parken, Linedansere rejser deres Telte paa Engen ved Charlottenlund; Værten i Klampenborg flytter sine Borde ned til Strandbredden ved Foden af den Høj, der behersker Havet, og Værten i Bellevue, der seer til med skinsyge Blikke, lader Alleerne i sin Have studse og truer med at forvandle sine Takstræers Skikkelse, som i tyve Aar har været symmetrisk klippede i Form af Taarne og Sukkertoppe".

Bellevue, der er Udgangspunktet for nærværende Tilbageblik, skal ogsaa afslutte det.

Længe og særlig ved Aarhundredskiftet var Bellevue det notableste Traktørsted ved Kysten. Familieoptegnelser beretter om Fødselsdags- og Bryllupsfester, der fejredes her, om Værtens gode Bord, udsøgte Vine og smagfulde Opdækninger. Fornemme Folk, som den franske Gesandt Grouvelle, havde Sommerværelser herude. I *Prams* Komedie „Frokosten i Bellevue"[3]) er dennes Have Skuepladsen for en Intrige — „en dum Have", fordi man savner tætte Hække, man kan titte igennem. En tysktalende Foreviser af Voksbilleder i Lysthuset præsenterer den fromme Dronning paa den lyksalige Ø Otaheiti og den grusomme, blodige ostindiske Fyrste og Helt Tippo Saib, Hovedpersoner i Tidens exotisk paavirkede Literatur.

---

[1]) A. von Treskow, Reisebilder aus Dänemark und Schweden, Quedlinburg. Leipzig, 1837. 45 ff.

[2]) Marmier, Lettres sur le Nord, Paris, 1840, 140 f.

[3]) Digteriske Arbeider IV, 1827, 379 ff. I 1762 gav Justitiarius de Falsen en Middag paa Bellevue for 28 Personer (E. Nystrøm, Luxdorphs Dagbøger I, 168).

A. F. Just har i sin Fortælling „Holger Laxmands Historie" (1798) evnet at gengive en Morgenstemning fra dette eengang saa yndefulde, nu skammeligt mishandlede Sted:

„Der stikker en lille Høj frem lige over for Bellevue, og paa denne besluttede vi at lejre os. Det var den højtideligste Morgen, jeg har seet. Havet laa udspændt for vore Øjne, det var stille som et Stykke blaa Taft, der er spændt i Ramme. Solen spejlede sig i Bølgernes Klarhed. Fiskeren skød sagte sin Baad frem til Garnet. Skovene ved Havsiden farvede dette Billede dobbelt skønt; de mørkegrønne Toppe, de ved Jorden krybende Buske gav det Holdning og Styrke. Her hørtes ingen Støjen fra de Telte, som vare et Stykke bagved. Der hørtes ingen hæse Røster, der udskraale: Citroner og Holsteensild, ikke Skrallen af Jernstænger og Øltønder i en tung Vogn. Jeg sad her og saa en flittig Landbruger lægge den snorlige Fure hen paa Agerenss Ryg — det blanke Plougjern syntes jeg var Sølv, og hans messingknappede Trøje var mig i dette Minut guldknappet[1])".

[1]) Fortællinger, 1798, 225 ff.

KIRSTEN PILS KILDE

VED J. H. LANDT

I Sommeren 1802 skrev Oehlenschläger i „Sanct Hansaften-Spil" nogle Strofer, hvori han lader „Manden ved Kilden" fortælle Sagnet om Kirsten Pil og hendes Kilde i Dyrehaven:

I gamle, længst forsvundne Tid
Der var en deilig Pige;
Hun var saa god, hun var saa blid,
Hun var saa from tillige.

Pigen forvilder sig en Aften i Skoven og græder og beder til Gud, og saa sker Underet:

Hvor Taaren faldt, et Væld sprang ud
Og loe i Aftenrøden. —
Da drak hun af det klare Vand
Og fulgte Bølgen rolig;
Den ledte med sin Blomsterstrand
Til Kirstens lille Bolig.

Kilden, hvis klare Vand vælder frem af Jorden, giver naturligvis let Anledning til Sagndannelse; Kirsten Pils er ikke ene derom. Saaledes taltes der endnu for en Snes Aar siden blandt Beboerne i Hellerup om en Kilde, der i første Halvdel af det 19. Aarhundrede var brudt frem paa Øregaards Grund, der, hvor Hellerup Klub nu har Parkeringsplads. Den kom til Syne en Dag, da en lille Dreng ved Navn Harald laa og legede i Sandet paa dette Sted, og efter ham fik den Navnet Haraldskilde. (En anden Version gaar ud paa, at Kilden brød frem den Dag, da A. N. Hansens Søn Harald blev født). Vandet var blevet ledet i Rør under Øregaards Allé til Kanalen i Parken, og endnu omkring 1930 paaviste man det Rør af Træ, som dannede Lednin-

Tavlen fra 1736.

gens Udmunding i Kanalen. Denne Kilde fik ikke nogen lang Levetid, og den sidste Rest af Sagnet var en Formodning om, at den Drikkekumme paa en af Portpillerne ved Øregaardsparken, som nu forsynes med Vandværksvand, skulde være en kommunal Erstatning for den forsvundne Haraldskilde.

Kirsten Pils Kilde vælder endnu, omend dens Straale ikke mere som paa Oehlenschlägers Tid er „saa tyk som en Arm", og selv om Troen paa Vandets helbredende Kraft vel er forbi, falder der endnu Gaver i den Fattigblok, som er anbragt i Nærheden.

Om Kirsten Pil findes ingen historiske Oplysninger; men om hendes Kilde er der skrevet meget. Det kan vist nok passe, at den var kendt og berømt allerede i Slutningen af det 17. Aarhundrede; men da Christian V. omkring 1680 lod den nuværende Dyrehave indhegne, ophørte Besøgene, Kilden groede til og gik i Forglemmelse, og Publikum fandt sig en anden Kilde, hvis Vand løb ud i Stranden ved Taarbæk Kro. Under Frederik IV. blev der igen Adgang til Kilden, og den istandsattes af Brinchman og Greve, om hvem Dr. L. Bobé giver nogle Oplys-

Tavlen fra 1750.

ninger i dette Bind S. 81. Christian VI. (1730—46) lukkede paany Dyrehaven.

Imidlertid var Vangede Kilde blevet berømt, og den fik nu saa stort Besøg, at Pengene i dens Fattigblok slog til til Oprettelsen af Hospitaler baade i Gjentofte og Lyngby. I 1774 skrev Torkel Baden: „Denne Kilde er i Egnen og næsten overalt i Landet fra de ældste Tider noksom berømt af det mineralske Sundhedssvand, samme gjemmer i sit Dyb. For dette Vands Skyld bliver denne Kilde meget besøgt alle Aar, især før og efter St. Hansdag, endog af Indbyggerne i de andre Provinser. Vore kyndige Læger anprise dette Vands hemmelige Kraft under Blanding med alle Slags spirituøse Drikke som en vigtig Modgift mod Vattersot, Podagra og hektiske Svagheder."

Men Struensee flyttede Fattigblokken fra Vangede til Kirsten Pils Kilde; for næppe var Forbudet mod Komediantspillere, Linedansere og Folk med Lykkepotten ophævet, før Dyrehavsbakken i Kildetiden fyldtes med Gøglere, og saa gik Strømmen fra Hovedstaden til Dyrehaven igen.

I Frederik V.s Tid restaurerede Stiftamtmand Grev Conrad Ditlev Reventlow Kildens Omgivelser. Frederik VI. kom hver

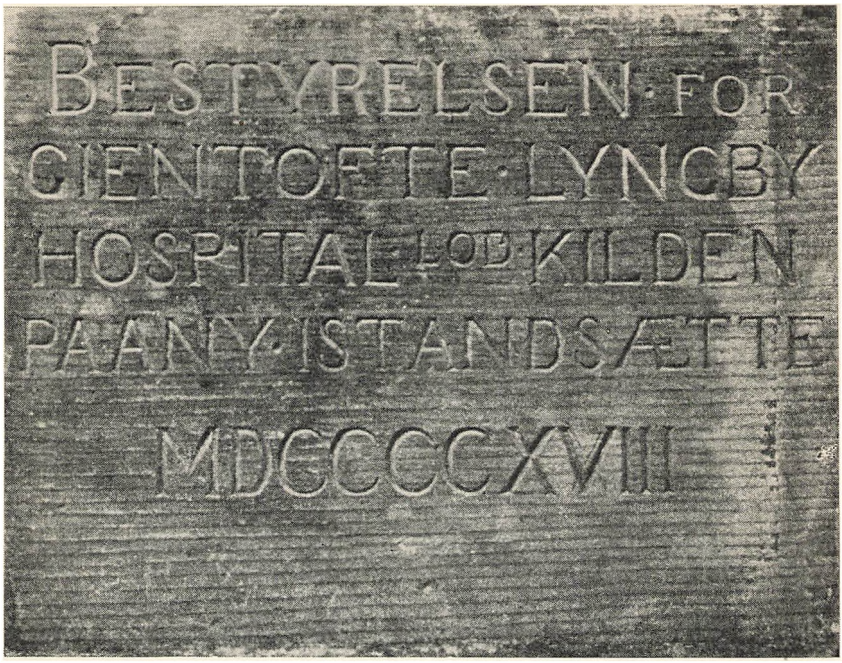

Tavlen fra 1918.

St. Hansaften i festligt Optog til Kirsten Pils Kilde, drak af Vandet, promenerede paa Bakken og drak Te paa Eremitagen.

Oprettelsen af Tivoli (1843) var et haardt Slag mod Dyrehavsbakkens Forlystelsesliv; men Jernbanen til Klampenborg (1863) rettede paa Sagerne, og i 1883 lavede Bakkens næringsdrivende et stort 300 Aars Jubilæum for Kirsten Pils Kilde med Illumination, Musik og Sang og Processioner.

Saaledes har Kirsten Pils Kilde i Tidens Løb flere Gange mistet og genvundet sit Ry. Fra Tiden omkring 1760 findes et Maleri, hvor den ukendte Kunstner har forsøgt at fortælle saa meget som muligt om Livet ved Kilden. Vi gengiver det her efter Ill. Tidende 1874 og anfører af Teksten følgende:

„Billedet er taget fra det Sted, hvor nu Huset ligger, som rummer de store Kvanta „Kildekage" og Apparaterne og Ingredienserne til en senere Opfindelse „Ryste-(Ruske)-Toddy". I Midten sees „den ganske smukt indplantede Kilde" under et Træ, som er prydet med et uhyre Hjortegevir, samt en Tavle med en Indskrift, der imidlertid er ulæselig. Tilhøire fører en Rampe op til Kjøreveien, hvor der nu findes en Stentrappe. I Baggrunden sees Veien fra Bellevue til „Fortuna" (hvilket er

Kirsten Pils Kilde. Efter et Maleri fra ca. 1760.

Stedets rette Navn). De af Holberg i Intermediet omtalte „smaa Telte" sees ikke her, men have formodentlig ligget paa det Sted, hvor de endnu findes i Kildetiden, nemlig paa „Bakken". Derimod har der allerede dengang været Holdeplads til de velhavende „Reysendes" (dengang var det en Reise) Kjøretøier. Veien maa ikke tænkes i den Tilstand, som den nu findes i. Bakkerne vare ikke jævnede og Hullerne ikke udfyldte, hvilket noksom sees af de Evolutioner, Vognen tilvenstre i Billedet udfører. „Tiderne skifte" imidlertid ikke i alle Retninger. Frederik den Femtes Undersaatter foretoge sig undertiden det samme, som vor Samtid. En god Familie har leiret sig tilhøire i Mellemgrunden om den hvide Dug og lader Maden vederfares Retfærdighed, medens Familiehunden venter paa ledige Kjødben, og en sortsmudset Udlænding dreier et sørgeligt Haandpositiv. Hvor Veien sænker sig ned mod Kilden, sees en Vagabond i Færd med at sove en Rus ud, hvilket ogsaa kan sees af og til i vore Dage. Tæt ved denne Filosof har en ædrueligere, men meget laset Collega, vistnok fra Lyngby Sogn, taget Plads foran den kæmpemæssige Fattigblok med de mange Hængelaase, som endnu findes der tillige med Tavlen, som fortæller, at Gud elsker en glad Giver (til de Fattige i Lyngby Sogn). Tilvenstre i Mellemgrunden sees den nidkjære Dyrehavsskytte at nedlægge en Hund, som ikke er knyttet til sin Eiermand ved noget Baand. Midt i Billedet har en Pottemager opstillet sine Varer. Formodentlig brugte Folk dengang at medtage Vand fra Kilden, der jo nød en stor Anseelse som Sundhedsbrønd; ifølge „Berlingske Tidende" fra hin Tid blev endog Vandet falbudt i Kjøbenhavn som godt til Drik og til Tvæt imod forskjellige Sygdomme. Tilhøire i Mellemgrunden sees en Præst i Ornat! Hvorledes mon han kan lade sig see paa et Sted, hvor, som Jeronimus siger, Ingen mere kommer af Devotion, men hvor hvert andet Telt tjener ganske andre Formaal.

Ved selve Kilden midt i Billedet sees forskjellige Figurer. En gammel velstaaende Bonde i sølvknappet Kjole og Vest, tilligemed en Kone i Reisekaabe, Kvinder med smaa Børn, Syge, som drikke Vand, en Krøbling, som bader sine Lemmer i Vandet og til al denne Elendighed en Spillemand med en „Bier-Fiol", som afgiver Kurorchestret. Saafremt Maleren har taget denne Scene ud af Livet, har Werlauff altsaa ikke Ret, naar han i sine Antegnelser til de holbergske Lystspil mener, at Kilden allerede i Holbergs Dage havde tabt al Anseelse som Sundhedskilde og kun besøgtes for Fornøielsens Skyld. Tilvenstre for Kilden sees

en „Artist" fra Bakken i den gamle Maskecomedies Dragt, med den kløftede Hat, bred nedfaldende Pibekrave, Bukkeskæg og Costume, sammensat af forskjellige Farver. Det er „Harlekinsmanden", som dengang ikke saae ud som vor pailletstraalende Pantomimefigur. Forgrunden tilvenstre er udelukkende viet Erotiken, her blæser en smægtende Hyrde for sin Hyrdinde:

Naar jeg dit Aasiun seer
Forsvinder all min Smerte,
Ja alting i mig leer,
Saa jeg dig gier mit Hjerte.

Længst tilvenstre sees et elskende Par, som, efter at have indtaget et landligt Maaltid, nu nyder Livet siddende i rolige Betragtninger.

Med dette Billedes Cavalerer for Øje maa man rigtignok sige: Ak, hvor forandret! Hvem kan nu spille Elskovsviser paa Fløite for sin Mø, uden maaske de Herrer Flautister af Profession, og de ville vistnok betragte sig som nedværdigede, hvis det forlangtes af dem paa Dyrehavsbakken og i et blandet Publicums Paahør, og hvem er i Stand til at kysse sin Dames Haand eller hjelpe hende ned ad Bakke med en saa omstændelig og skolemæssig Gratie, som de to Cavalerer paa dette Billede udfolde! Det er en Konst, der er uddød af vore Sæder, og endda af vort Theaters Tradition.

En Mærkelighed, som Forfatteren af disse Linier ikke seer sig istand til at forklare, er de paa alle Træer opslagne Tavler, paa hvilke, saavidt man kan see paa Maleriet, er afbildet menneskelige Figurer med ulæselige Underskrifter. Om det er Votivtavler ophængte af de ved Kilden Helbredte, eller Placater fra Konstnerne paa Bakken, kan ikke afgjøres. Paa een af Tavlerne synes at være skrevet „Flora"."

Der foreligger ingen Beretning fra vor Tid om, at Kirsten Pil endnu kommer „hver Aftenstund og stirrer paa sin Kilde"; heller ikke „anprise vore kyndige Læger dette Vands hemmelige Kraft". Det eneste mystiske, der er tilbage, turde være Indskriften paa de Tavler, som (sidste Gang i 1918) er indsat over Kilden, idet de mange Gengivelser, som findes paa Tryk, alle afviger fra hinanden. Hvis Tavlerne forsvandt, vilde der altsaa være Tvivl om, hvad der havde staaet paa dem. Foran-

staaende fotografiske Gengivelser kan formentlig bøde paa denne Mangel.

Det saa ofte galt citerede Vers paa Tavlen over Kilden lyder altsaa som følger:

Det Kilde-Væld, som her sit udløb haver faget,
Er af Kirstine Piil først fundet og opdaget:
Aº 1583.
Men nu til manges Lyst og Nytte sat i Stand
Ved Grev af Reventlau som Stiftsbefalingsmand
CF Aº 1750

Den anden, stærkt beskadigede Tavle, som bærer Aarstallet 1736 og Bogstaverne BR og GR, har saa meget tilbage af den latinske Indskrift . . . ublici causa restavrauit, at man forstaar, at Meningen ogsaa her har været at fortælle om en Istandsættelse til Gavn for Offentligheden. I 1736 var det altsaa BR og GR (Brinchman og Greve), der tog sig af Kilden, i 1750 „Grev af Reventlau som Stiftsbefalingsmand" og i 1918 Hospitalsbestyrelsen.

ØREGAARD-MUSEETS KUNSTVÆRDIER

AF DR. KARL BERGER

Etatsraad Jacob Hegel, som levede fra 1851 til 1918, var i en lang Aarrække Samler og rettede som saadan hele sin Interesse mod ganske bestemte Maal. Mere end 1500 Billeder og Tegninger, som havde været spredt i Handelen eller i Privateje, erhvervede han for at ordne dem efter topografiske Synspunkter, saaledes at der dannedes en ny Enhed af særegen Værdi. Det har aabenbart været ham en Æressag at skabe et sammenhængende og helt enestaaende Billede af det forsvundne eller forsvindende København med dets Omgivelser i et Tidsrum, da den nye Verdensby dannedes, mens uforglemmelige kulturelle Værdier, som praktisk talt ikke kunde reddes, omkrystalliseredes til noget helt nyt.

Ved Opbygningen af denne historisk-topografiske Samling paa en organisk Maade blev den danske kunsthistoriske Forskning for en Tid berøvet alle de Billeder, der foruden deres topografiske Værdi, som Hegel først og fremmest satte Pris paa, ogsaa havde en rent kunstnerisk Værdi. Det turde nu, efter at denne Samling i mange Aar har været i offentligt Eje, være betimeligt at gøre opmærksom paa de betydelige Værker af Fortidens danske Kunstnere, som her ligger bevaret og parat til videnskabeligt Brug. Ved saaledes at blive fremdraget for en interesseret Offentlighed reddes de tillige fra en Forglemmelse, som de er for gode til.

Selvfølgelig tilstræber den Hegelske Samling hverken efter sin Sammensætning eller Bestemmelse at konkurrere med de egentlige Kunstmuseer; men den kan godt tjene som et Supplement til disse og derved hævde en værdig Plads.

En topografisk Samling i Privateje maa principielt være underkastet visse Indskrænkninger. Skønt den skal være saa komplet som muligt, maa den alligevel anbringes paa de forhaandenværende Vægge og maaske til Dels i dertil indrettede Skabe og Skuffer. Ved denne Begrænsning giver det sig ogsaa af sig

Et nyt Gøglerpar kommer til Dyrehaven (1918)
Maleri af Chr. Aug. Lorentzen, 1749—1828.

selv, at der ikke købes mange Billeder af stort Museumsformat, og derfor er da ogsaa Øregaard-Museet en Samling af Billeder i forholdsvis smaa Formater.

Paa Maleriets Omraade rummer imidlertid det store Billede en Del Fremstillingsmuligheder, som mangler hos de smaa. Selv om dette i særlig Grad gælder Portrættet og de historiske Billeder, hvori den sjælelige Virkning ofte synes uadskillelig sammenknyttet med en vis Tilnærmelse til den naturlige Størrelse, medens den malede Gengivelse af Landskaber, Bygninger og Gader altid er henvist til en stærk Formindskelse, saa er det dog tilstrækkeligt her at minde om to enkelte Billeder, der kan tjene som Eksempler paa de store Formaters Nødvendighed for Opnaaelsen af en monumental Virkning: der tænkes her paa

Montblancgruppens Fremtoning i P. E. T. Rousseau's Billede i Glyptoteket og det uendelige, flade Landskab af Philips Koninck i Statens Malerisamling.

Men netop disse to Eksempler viser ogsaa, hvilken kunstnerisk Overlegenhed der skal til, for at magte og udfylde disse kæmpemæssige Flader. Der findes mange gode Kunstnere, som virker forholdsvis flovt i deres store Landskaber, mens de har

Københavns Havn ca. 1810
C. Vilhelm Eckersberg, 1783—1853

ydet deres bedste og uden Sammenligning mest intensive i deres smaa Værker. Derfor findes i vort „de mindre Formaters Museum" en Del Billeder af overraskende Skønhed, som i højere Grad end de store Museer inciterer os til at vurdere nogle danske Malere fra det 19. Aarhundrede endnu højere, end det er muligt paa de store Museer.

Den første Lejlighed til at paavise denne Særegenhed ved Øregaard-Museet fremkom ved Historisk-topografisk Selskabs Generalforsamling i Oktober 1939. Her blev der givet en Fremstilling, som i store Træk havde følgende Indhold:

Da for mange Aar siden den Hegelske Billedsamling som en storstilet Gave kom i Gjentofte Kommunes Eje, blev den givet og modtaget ikke just som en Kunstsamling, men navnlig som en topografisk Samling. Saa vidt Pladsen paa Øregaards Vægge tillod det, blev alle Billederne hængt op, og kun en lille Del, deriblandt de faa værdiløse og nogle stærkt beskadigede blev

opmagasineret. Senerehen foretoges endnu en Gang en Indskrænkning, fordi Husets nordlige Sidebygning skulde indrettes til Bolig for Opsynsmanden. Dengang opmagasineredes alle de Billeder, som gengav Steder paa Sjælland uden for København og Gjentofte Kommune.

I de følgende Aar var alle Væggene og desuden hele Trappe-

Kavallerister hviler paa Eremitagesletten 1853
Malerl af Carl F. Bartch, født 1829

gangen fyldt med Billeder fra Gulv til Loft. Til Brug for de besøgende fandtes der en kortfattet, trykt Fortegnelse, hvis Navne svarede til det paa hvert enkelt Billede anbragte Nummer.

Først i 1938 var det muligt at begynde paa den Nyordning, som Museets Ledelse allerede for længe siden havde ønsket at gennemføre. Nu blev alle de saakaldte Dubletter, d. v. s. de flere Gange gentagne Fremstillinger af samme Sted opmagasineret; paa hvert Billede sattes et lille Skilt med Stedbetegnelsen og Aarstallet; alle de dejlige smaa Blade af den fineste topografiske Kunstner fra det 19. Aarhundredes første Halvdel, H. G. F. Holm, samledes til en Særudstilling, der danner et Tværsnit gennem det daværende København og Omegn, og ved Nationalmuseets Imødekommenhed blev det muligt at tilføje en lille Samling af Oldtidsfund fra Gjentofte Kommunes Omraade, indeholdende Stenvaaben og Redskaber fra den tidligere og senere Stenalder.

Under det museumstekniske Arbejde, uden hvilket en gennemgribende Nyordning ikke lod sig tænke, blev der nu gjort en Række ret mærkelige Opdagelser inden for Museets Beholdning. — Det er ikke let at vide, om Samlingens Grundlægger, Etatsraad Hegel, i sin Tid ved at købe en Del af Billederne har været

Søren Kierkegaard paa Café Angleterre
Tegning af P. Klæstrup. 1820—1882

vidende om deres kunstneriske Værdi som Værker af dansk Malerkunst, eller om han kun har samlet topografiske Billeder og derved ved en Tilfældighed er kommet i Besiddelse af en Del betydelige Kunstværker. At han ikke selv har villet henvise til den kunstneriske Side af sin storslaaede Gave, fremgaar efter min Mening af den Betingelse, han stillede Kommunen, nemlig at hele denne Samling skulde holdes sammen som en topografisk Enhed. Selvfølgelig blev denne Betingelse nøjagtigt overholdt, ja, selve den nødvendige Nyordning og Dubletternes Opmagasinering foretoges først, efter at Museet havde sikret sig hans Søns, Direktør Fr. Hegels venlige Samtykke. Forøvrigt er der i Aarenes Løb med Tilslutning fra alle Sider udlaant enkelte Billeder til midlertidig Ophængning andet Steds.

Ved den foretagne Nyordning, som jeg til min Glæde fik Lov at deltage i, opdagede jeg til min Overraskelse en Række

virkelig fremragende Billeder iblandt de mange Malerier af en mere topografisk Værdi. Foreløbig tog jeg dog intet Hensyn hertil for ikke at forsinke Nyordningen efter moderne museumstekniske Principper. Først og fremmest maatte der gøres alt for at sikre de mange topografisk interesserede besøgende det øn-

Rosenborg Slot ca. 1840
Maleri af Constantin Hansen, 1804—1880

skede Udbytte. Først efter Afslutningen af dette Arbejde skulde den kunsthistoriske og æstetiske Vurdering af Materialet paabegyndes.

Indtil dette Øjeblik havde det paa en eneste Undtagelse nær været ligegyldigt, hvilke Malere der havde præsteret de enkelte Billeder. Denne ene Undtagelse er den allerede nævnte H. G. F. Holm. Hans Navn stod paa henved 15 smaa Akvareller og Tegninger, da hele Arbejdet paabegyndtes, og heraf kun paa en Del med Rette. Nogle af dem var kun Kopier efter Holm eller bar overhovedet hans Navn uden Grund. Men ved Samlingens

nøjagtige Gennemgang fandtes der paa Væggene og i Magasinets Mapper en Del af hans indtil nu ukendte Værker. I Dag viser Museets Holm-Samling en yderst tiltrækkende Enhed i kunstnerisk Henseende og et lige saa dejligt Tværsnit gennem Perioden fra 1825 til 1860, d. v. s. netop den Tid, som Køben-

Paa Fællederne ca. 1870
Maleri af Edvard Petersen, 1841—1911

havn, denne bag Volde og Porte skjulte Tornerose, benyttede til at udvikle sig til en Storby og til at sprænge sine daværende Grænser i alle Retninger.

I Samlingens Beholdning identificeredes nu Billede efter Billede som den paagældende Kunstners. Der fandtes Værker af 246 forskellige Malere og Tegnere, og af disse tilhører henved 80 den Række af Malere, der har spillet en betydelig Rolle i det danske Maleris Udvikling i det 19. Aarhundrede. En Del Signaturer i Bogstaver eller Monogrammer venter endnu paa Dechifering, men Hovedarbejdet maa dog siges at være udført. Talrige Billeder er saa ubetydelige i kunstnerisk Henseende, at det synes umuligt at udfinde ved stilkritisk Undersøgelse, hvem der har malet dem.

Særlig i Løbet af Aarene fra 1900 til 1912 har Etatsraad Hegel beskæftiget en lille Skare Malere for at faa suppleret sin kære topografiske Samling med Gengivelser af Steder, som han endnu savnede deri. I min lille indledende Fremstilling i Dag vil jeg helst give Afkald paa en nærmere Omtale af disse Ma-

lere; jeg ønsker kun at præsentere saadanne Billeder, som har deres Betydning i den danske Kunsthistorie, Billeder af saa stor Værdi, at de ogsaa i enhver Kunstsamling vilde kunne hævde deres Plads.

Under denne Synsvinkel tænker jeg dels paa de Malere, hvis

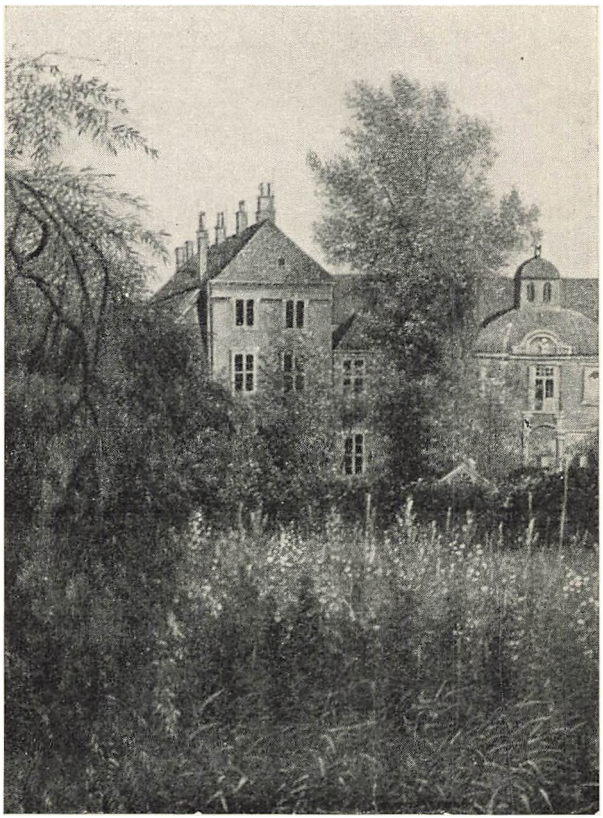

Botanisk Have bag Charlottenborg
Malet af W. F. Bendz, 1804—1832

Kunst er repræsenteret i Statens Museum eller i Hirschsprungs Samling, men ogsaa paa dem, der i Faglitteraturen nævnes med Anerkendelse eller har skabt sig et godt Navn paa de store offentlige Udstillinger. Men her er jeg nødt til at gøre en vis Indskrænkning: Etatsraad Hegel har ikke været interesseret i sin Tids Kunstnere for den moderne Kunsts Skyld, men kun i de Motiver, hvormed han vilde supplere sin Samling. Derfor har den virkelig moderne Kunst kun fundet en meget lille Plads i hans Samling. Det viser sig, at de forhaandenværende Kunstnere

fra Begyndelsen af det 20. Aarhundrede paa tre—fire Undtagelser nær godt kan undværes i en ren kunstvurderende Omtale. Derfor slutter jeg i Aften med den Malergeneration, som blev født mellem 1860 og 1870. Men med denne er jo ogsaa en Verden af typisk dansk Malerkunst definitivt afsluttet, og der be-

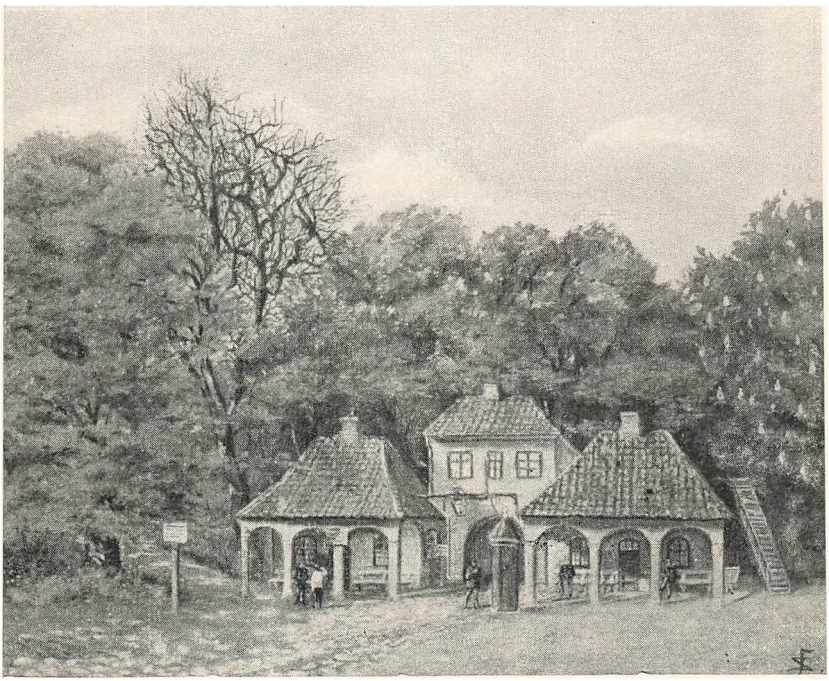

Norgesporten i Kastellet.
Maleri af Fritz Syberg, død 1939.

gynder en Kunst, som hælder imod en mere internationalt præget moderne Kunst, og som netop i dens bedste Repræsentanter har Tilknytning til de skiftende Retninger i fransk Malerkunst. Disse virkelig moderne Malere findes derimod ikke i den Hegelske Samling, hvilket er overensstemmende med Etatsraad Hegels personlige Smag.

Med Henblik paa vort Møde i Dag har Museets Ledelse bedt mig om at forsyne de henved 200 Værker af ovennævnte 83 klassiske danske Malere med Angivelse af Kunstnernes Navne og Levetid. I dette Tal er ikke indbefattet de 60 Holm-Billeder. Naar De nu bagefter gaar den saaledes kendetegnede Billedrække igennem, vil De efter min Mening ikke alene kunne faa en betydelig kunstnerisk Nydelse ud af det, men De kan ogsaa

skaffe Dem et Overblik over det danske Landskabsmaleris 100-aarige Historie. Ikke mere og ikke mindre! Thi paa Øregaard mangler ifølge dens Indretning som en topografisk Samling naturligvis næsten al Portræt- og Figurfremstilling. Derfor kan De heller ikke regne med at forefinde Mestre som Abildgaard, Jens

Udsigt over Bellahøj set fra Nørrebro
Maleri af Martinus C. H. Rørbye, 1803—1884.

Juel, Kratzenstein-Stub, Christian Jensen, Jerndorff og Vilh. Hammershøj. Desværre mangler ogsaa Familien Skovgaard fuldstændig. Derimod vil De faa at se Billeder eller Tegninger af følgende store Malere og af mange andre, som ikke er nævnt her. Jeg omtaler her kun et Udvalg af Navne, som De genfinder paa Statens Museum og i Hirschsprung-Samlingen:

V. F. Bendz, Christen Dalsgaard, C. V. Eckersberg, Harald Foss, Constantin Hansen, Heinrich Hansen, Hans G. Smith Harder, Erik og Frants Henningsen, C. Holsøe, Harald Jerichau, Axel Jørgensen, F. Chr. Kiærskou, Fr. Th. Kloss, Vilhelm Kyhn, C. A. Kølle, Emanuel Larsen, Edvard Lehmann, Ch. Aug. Lorentzen, J. L. Lund, Th. Læssøe, Vilh. Marstrand, Anton D. H. Melbye, J. P. Møller, C. Neu-

mann, Thorvald Niss, O. D. Ottesen, Viggo Pedersen, Vilhelm Pedersen, Jørgen Roed, Martinus Rørbye, Fritz Syberg, C. F. Sørensen, Fr. Vermehren, Chr. Zacho.

Jeg vil ikke trætte Dem ved at forlænge denne Liste af Kunstnernavne. De vil selv finde et meget større Udvalg af Navne, De kender. Der skal her kun nævnes, at De er de første, som faar at vide, at Gjentofte Kommune i Etatsraad Hegels storstilede Gave har faaet ikke alene en god topografisk Samling, men ogsaa en dejlig Kunstsamling.

Naar jeg sagde, at De vil finde Landskabsmaleriets Udvikling her paa Museet, saa betyder dette Begreb ikke som i Naturvidenskaben en Udvikling fra det lavere til det højerestaaende; saadan en Udvikling findes ikke paa Kunstens Omraade. Her findes kun en glidende Forandring i den Maade, hvorpaa Kunstneren oplever den synlige Verden og dens sjælelige Baggrunde. Og denne skiftende Stilling til de menneskelige Værdier hænger intimt sammen med hele Udviklingen paa alle de andre kulturelle Omraader. Tidsmæssig set viser vor Samling nogle Landskaber fra det 18. Aarhundrede. Stilen er ikke særlig dansk, men nærmest lidt tysk præget. Allerede i Slutningen af Aarhundredet føler man imidlertid en Reaktion mod denne Indflydelse, og kort efter Aarhundredskiftet staar der en mægtig Skikkelse som Skaber for en umiskendelig national dansk Kunst: den store Landskabsmaler C. Vilhelm Eckersberg, født allerede i 1783. I et Foredrag i den danske Statsradiofoni har jeg for nogen Tid siden omtalt, at af ham har ikke blot det klassiske danske Maleri faaet sine mest værdifulde store Impulser, men som den tyske Aarhundredudstilling i 1906 har vist, har ogsaa de bedste nordtyske Malere i hin Tid søgt deres Uddannelse — ikke i München eller Berlin, men ved det københavnske Kunstakademi, som stod under Jens Juels og Eckersbergs Ledelse. Jeg sagde ved denne Lejlighed, at en ny national Stil her i Danmark tidligere end i Tyskland er kommet til Gennembrud, en Stil, som stod i Modsætningsforhold til den mere internationalt prægede Stil af Rokoko- og Louis XVI-Tiden. For Danmarks Vedkommende begrunder den tyske Kunstvidenskab denne Kendsgerning med Nordens i geografisk og kulturel Henseende isolerede Stilling. Men dette passer slet ikke. Ikke en af Danmarks store Kunstnere fra hin Tid er blevet hjemme; de er rejst til Rom og Tyskland og Frankrig. Jeg tror derimod at kunne se, at denne tidlige Opvaagnen til en national Kunststil hænger sammen med Ønsket om at vende sig bort fra Struenseetidens internationale og nærmest af Tyskland prægede Stil i Liv og Kultur.

Desværre vilde jeg overskride den mig tilmaalte korte Tid ved at udrede for Dem hele den følgende meget interessante Udvikling af dansk Landskabsmalerkunst. Herom er der skrevet mangt og meget. Jeg skal ikke lægge Beslag paa mere af Deres Tid, men bede Dem se selv, og jeg ønsker Dem en lige saa stor Nydelse, som jeg selv har haft ved at sysle med den dejlige Samling paa Øregaard.

Og saa takker jeg Dem, fordi De saa venligt har fulgt mig i mit Forsøg paa at vise den i en ny Belysning.

Til dette Foredrags kortfattede Oplysninger skal her kun føjes nogle faa Ord.

En særlig god Mulighed har man paa Øregaard for at studere den indre Sammenhæng inden for de enkelte Kunstgenerationer. Det bliver nemlig stadig tydeligere, at Kunstnere, som er født omtrent i samme Aar eller inden for en begrænset Aarrække, i deres Ungdom vokser op i en fælles Verden af Tanker og Følelser, idet de tilhører samme Generation, altsaa i en Atmosfære af fælles Ideer og Omgivelser, som de senere ganske vist giver forskelligt Udtryk for efter deres individuelle Temperament; mens paa den anden Side f. Eks. alle de Malere, som har arbejdet i Aaret 1850, i dette Aar har været af en helt forskellig Alder. Det vil let erkendes, at en Maler, der var født og oplært endnu i det 18. Aarhundredes Traditioner, ikke kan have haft alt for meget til fælles i sin Verdensopfattelse med en Samtidig, som var født omkring 1820 og lige havde været Elev af Eckersberg. Af stor Vigtighed er naturligvis ogsaa hos flere Kunstnere fra samme Generation Forskellen i Skolerne, som de gennemgaar. Det er dette, man skal iagttage, naar man ønsker at bringe en overskuelig Orden i den tætpressede og saa forskelligartede Kunstudvikling med alle dens Grene i det 19. Aarhundrede.

Selv om Samlingen paa Øregaard ikke er anlagt som en Kunstsamling, men efter topografiske Principper, genspejler den saaledes alligevel det danske Maleris Udvikling gennem et Aarhundrede paa en ret lærerig Maade. Vi gengiver paa disse Sider 9 særlig skønne Billeder af kendte Malere for at give nogle Eksempler paa de Kunstværdier, Museet rummer.

Topografisk set finder Besøgeren paa Museet en lille Række Prospekter fra det 17. og 18. Aarhundredes Enevoldstid, derefter alle Bydeles Udvikling i det 19. Aarhundredes første Halvdel fra en Residensby, som laa indesluttet bag Mure og Volde,

indtil Hovedstadens Frigørelse i en Periode af Voldenes og Portenes Nedrivning, og til sidst talrige Billeder af Københavns videre Udvikling til Nutidens Storby. Nævnes skal desuden en anskuelig og morsom Samling af kulturhistoriske Billeder fra Gade- og Folkelivet. En Del af disse Fremstillinger findes samlet paa Museets 1. Sal; men der, hvor det individuelle Gadebillede kommer til at spille en afgørende Rolle, er disse Billeder, der undertiden viser tidsvigtige Personers Portrætter, indlemmet i de paagældende Bykvarterer.

Den eneste Del af Samlingen, der holdes levende ved saa mange Køb, som de beskedne disponible Pengemidler tillader, er naturligvis Billederne fra Gjentoftes Historie og Udvikling, begyndende med den første Kortlægning fra 1763 og den Bernstorffske Udskiftning indtil vore Dages Storkommune.

Kunsthistorisk set findes der alle Perioder: Barok, Rokoko, det heroiske Landskab fra det 18. Aarhundredes anden Halvdel, den nationale Kunsts Fødsel ved Eckersberg, Romantikken, Gengivelsen af Naturen som en sjælelig Tilstand indtil Opløsningen i Vilh. Kyhns hensmeltende Stemningsmalerier, derefter de første Tegn paa den indtrængende Impressionisme og til sidst dens Sejr og Eneherredømme. Længere har Samlingens Grundlægger Jacob Hegel ikke levet; desuden er den mest moderne Kunst ikke indstillet paa at udforme naturlige Forbilleder saaledes, at Resultaterne kunde anses som passende til at berige et topografisk Museum. Heri skal der ikke ligge nogen som helst Vurdering af Nutidskunsten. Til Gengivelse af topografisk vigtige Steder har vi nu kun Fotografien, og derfor er vi ogsaa nødt til at nyde godt af denne Teknik, for at kunne holde Gjentoftesamlingen à jour.

Til sidstnævnte Formaal tjener ogsaa det udtømmende Materiale af gamle Kort fra Aarene 1763—1810, som indtil nu har ligget skjult i Landbrugsministeriets Arkiv og paa det kgl. Bibliotek. Museet ejer nu Kopier af disse enestaaende haandtegnede Blade, som er saa vigtige for al topografisk Forskning, og som tillige er gennemførte med den fineste Smag. Ogsaa disse udgør nogle af Museets Seværdigheder.

AF GJENTOFTE KIRKEJORDS HISTORIE.

VED DR. KARL BERGER.

Da Godsforvalter Torkel Baden paa Opfordring af Grev J. H. E. Bernstorff paabegyndte Forarbejderne til Udskiftningen af Godset Bernstorffs Jorder, undtog han herfra følgende Dele:

1. de tre egentlige Byer Gjentofte, Ordrup og Vangede med Hoveribøndernes Gaardgrunde og „Haugepladser" samt de i Byerne liggende Enkelthuse,
2. Slottet Bernstorffs Enemarker og Hovmarker,
3. Vangede Kildejord,
4. Gjentofte Skoles Jordlod,
5. Gjentofte Præstegaard og de hertil hørende Agre, den saakaldte Mensaljord,
6. de Jorder, som allerede dengang var i privat Eje, nemlig Constantia, Bonne Esperance og Marienlyst ved Strandvejen Syd for Charlottenlund Skov,
7. den saakaldte Proprietærgaard, den senere Holmegaard i Vangede, som tilhørte Universitetet, og
8. Sognefogedens Jordlod, som begrænsedes af Smakkegaardens Jorder og Søen Syd for Jægersborg.

I det følgende skal vi beskæftige os med den under Punkt 5 nævnte Mensaljord.

Paa Udskiftningens Tid virkede i Gjentofte Præsten Magister Siverud. Han var en dygtig Kirkens Mand, men ganske uinteresseret i alt, hvad der havde med Landbrug at gøre. Paa sidstnævnte Omraade var Efterfølgeren, H. J. C. Høegh, som tiltraadte 1783, hans udprægede Modsætning: en dygtig Landmand, hvis Arbejde vakte Beundring.

Det er usikkert, hvorfor og paa hvilket juridisk Grundlag

Magister Siverud havde afgivet Mensaljorden til Bernstorff; men sket var det, og herfor fik han et aarligt Beløb til Anskaffelse af Brød og Vin til Alterbrug. Han har vel foretrukket de rede Penge som en sikker Indtægt fremfor det, der muligvis kunde komme ind ved et Landbrug, som han nødig vilde tumle med. Men denne Ordning faldt slet ikke i Pastor Høeghs Smag, og han gjorde Indsigelse mod den.

Efter alt at dømme tænkte Grev Bernstorff, sin sædvanlige Indstilling tro, ikke paa at lægge nogen Hindring i Vejen for, at den gejstlige Mand kunde faa sit inderlige Ønske opfyldt. Han anmodede det kongelige Rentekammer om at ordne Sagen saaledes, at Kirken fik sin oprindelige Jord tilbage eller — hvis dette vanskeligt lod sig gøre — fik et andet Jordtilliggende at tilsvarende Værdi.

I det følgende meddeler vi Ordlyden af et Dokument herom, som findes i Landmaaler Morvilles Dagbog og opbevares i Landbrugsministeriets Arkiv, — ikke alene for Indholdets Skyld, men ogsaa fordi det viser, hvor samvittighedsfuldt denne Embedsmand satte sig ind i alle Enkeltheder og løste Opgaven.

Det omhandlede Jordstykkes ringe Værdi spillede ikke nogen Rolle for ham. Man tør vel antage, at den store Omhu, hvormed han gik til Værks, var et Udslag af den Akkuratesse, som prægede hele Forvaltningen under Grev Bernstorff. Uden denne Forklaring kan man ved Læsningen næppe undlade at smile lidt over den omstændelige Grundighed, hvormed Morville behandler Sagen. Noget forkortet lyder Skrivelsen saaledes:

RENTE KAMMERETS ORDRE
OM KIRKE JORDERS UDSKIFTNING I GJENTOFTE
dat: 30 April 1785

Da det kongelige danske Cancellie har til Rente Kammeret indberettet, at en Gjentofte Kirke tilhörende Jord paa Gjentofte Byes Marker paa Kjöbenhavns Amt af 1 Tönde Hartkorn, som forhen af Præsten i Gjentofte har været brugt, imod at den selv anskaffede Bröd og Vin til Kirken, men af forrige Præst Magister Siverud blev overdraget Hans Höjgrevelige Excellence Herr Geheime Raad Greve Bernstorff, imod at han deraf svarede Præsten aarlig til Bröds og Vins Anskaffelse til Kirken 12 Rigsdaler, nu igien skal udlægges til Kirken, da nuværende Sogne Præst Hr. Höegh ikke vil tiltræde den imellem Geheime Raad Greve Bernstorff og afgangen Magister Siverud indgangne Forening, og Cancelliet i Anledning deraf har forlangt at en

Land Inspecteur maatte beordres at udlægge og afsætte denne Kirke Jord, saa ville Landmaalings Condukteur Morville saa snart mueligt begive sig til Gjentofte, for at udvise og afsætte denne Kirke Jord efter de Oplysninger, som i Landmaalings Archivet derom haves.

Anno 1785 den 6. Juli indfandt jeg undertegnede Landmaalings Condukteur Morville mig udi Gjentofte, for at efter de Oplysninger, som haves udi Landmaalings Archivet udlægge og afsætte de Jorder paa Gjentofte Byes Mark udi Kjöbenhavns Amt, som tilkommer Gjentofte Kirke til Vin og Bröd og som udgjör 1 Tönde Hartkorn, hvilken Opmaalings og Udskiftnings Forretning blev foretagen ifölge kongelig Rente Kammers Ordre af 30 April d. Aar . . . .

Ved den efter höjbemeldte Ordre foretagne Forretning paa Gjentofte Byes Mark mödte Herr Etats Raad Stendrup paa Kirkens Vegne og Herr Justits Raad Hammeleff paa Hans Höj-Grevelige Excellences Herr Geheime Raad Bernstorffs Vegne.

Forinden forbenævnte Forretning blev begyndt paa Marken, gjorde Herr Etats Raad Stendrup paa Kirkens Vegne följgende Fordring: At den til Gjentofte Kirke for Vin og Bröd henhörende Tönde Hartkorns Jord maatte for sig selv udskiftes og Vartov Hospital udlægges saaledes som den i Forhold til Sognets övrige Hartkorn bör være og efter det Maal og den Taxation, den ved samme Udskiftning befinder at have haft, alt i Conformitet med forfölgende Skrivelse af dato 29 Jun: d: a: som ham er communicerte fra den kongelige Magistrat udi Kjöbenhavn saaledes lydende:

Da Landmaalings Conducteur Morville ved Skrivelse af 24 hujus haver tilmeldt os, at han af det kongelige Rente Kammer er beordret, at udlægge og afsætte den Jord paa Gjentofte Byes Mark, som tilhörer Gjentofte Kirke, og han desaarsag har begiert, at 2de Gaardmænd maatte foranstaltes lovligen udmeldte ved Ballerup Birks Tings Rett til at taxere Jorderne, og at de til den Ende maatte möde i Gjentofte Bye næstkommende Onsdag den 6. Juli om Formiddagen Kl. 10 Slet til hvilken Tid og Sted ligeledes paa Kirkens Vegne maatte besörges Möde og videre fornöden Efterretning communicert med Anmodning, at de baade vilde besörge de forlangte Taxations Mænd udmeldte og at videre fornödne til denne Forretnings Fremme, saavidt det paa Kirkens Vegne kand tilkomme Hospitalet, samt og derved paa Kirkens Vegne möde, for at iagttage det fornödne, og i Særdeleshed paastaae, at den Jord af 1 Tönde Hartkorn maae

blive udlagt saaledes som den i Forhold til Sognets övrige Hartkorn bör være, og efter det Maal og den Taxation den ved sammes Udskiftning befindes at have haft.

I Anledning af dette som Herr Etats Raad Stendrup tilförte, anmeldte Herr Justits Raad Hammeleff paa Hans Excellences Grev Bernstorffs Vegne: at han under dato 16 Jun: d: a: var communeceret fra Geheime Raad Amtmand Scheel Plessen og Stifts-Provst Schönheider den dem communicerte Cancellies Skrivelse, efter hosfölgende Copie saaledes lydende:

Under 7. hujus og indlöbet den 13. næstefter har Hans Excellence Herr Geheime Conference Raad og Stifts-Amtmand Brockenhuus og Hr. Biskop Balle tilskrevet os saaledes: da det kongelig danske Cancellie har fornummet, at vedkommende forlange den Gjentofte Kirke tilhörende Jord paa Gjentofte Byes Mark, som indbefatter 1 Tönde Hartkorn og bestaar af 3 Tönder Land, hvilken har været Statsminister H. Geheime Raad Greve Bernstorff overdraget, imod at han deraf svarede Præsten i Gjentofte til, Bröd og Vinens Anskaffelse til Kirken aarlig 12 Rigsdaler, igien udlagt in Natura med Paastand, at Udlægget nu maatte ske paa anden Maade end det i Forhold med Sognets övrige Hartkorn bör være, efter det Maal og den Taxation, som Jorden ved sammes Udskiftning befinder at have haft, ved en dertil igiennem det kongelige Rentekammer beordret Land Inspecteur, og Cancelliet herom har corresponderet med velbemeldte Kammer, som har meddelt, at Landmaalings Conducteur Morville derfra er beordret saasnart mueligt at begive sig til Gjentofte for at udvise og afsætte denne Kirke Jord efter de Oplysninger, som derom i Landmaalings Archivet haves, da Udlæg efter Hartkorn ikke kand have Sted, saa har velbemeldte Cancellie ved Skrivelse af 28. forrige Maaned tilmeldet os saadant, hvilket vi Deres Excellince og Deres Højærværdighed herved til videre Bekjendtgjörelse for vedkommende tienstlig har skullet tilkjendegive /. / Hvilket vi tienstlig herved skulle have tilmeldt Deres Velbyrdighed til fornöden Efterretning.

I Overensstemmelse med denne Communication, hvoraf erfares, at Gjentofte Kirke-Jorders Udlæg skal ske efter de Oplysninger, som haves i Landmaalings Archivet, fremlagde Hr. Justitsraad Hammeleff den af Overlandmaaler Bugge under dato 31 April 1767 ifölge Höj Kongelig Rente Kammers Ordreo anfærdigede Udskrift af Landmaalings Archivets Protokollat forbemeldte Kirke-Jord angaaende, hvoraf erfaredes, at Gjen-

tofte Kirke ved Matricul-Landmaalingen ej har været tilmatrikuleret anden Jord end Agerland, hvilket alt er bestemt ved Maal af hver særskildt Stykkes Længde, Breede samt Quadrat-Indhold, ligesom og bemeldte Landmaalings-Udskrift udförligen forklarer Jordernes Beskaffenhed og Taxation. Herr Justisraad Hammelef erklærede ifölge heraf: at Gjentofte Kirke kunde ej paa anden Maade tildeeles Jord-Vederlag end efter den Besiddelse som Matricul-Landmaalingsforretningen formelder alt overensstemmende med fornævnte Landmaalings-Document.

Herr Etatsraad Stenderup svarede dertil: at han refererte sig til sit ovenanförte, da han ej var fra behörige Steder communicert de fornödne Oplysninger, udbad sig derhos de udi Cancelliets Skrivelse paaberaabte Oplysninger af Landmaalings Archivet, hvorefter formenedes at Udlæg efter Hartkorn ikke kand have Sted. Til den Ende anmeldte Landmaalings Condukteur Morville at det af Landmaalings Archivet Model og Hartkorn Beregning for saavidt angaar den Gjentofte Kirke Jord, som er lagt til Bröd og Vin, erfaredes: at bemeldte Kirke har været tilmaalt og beregnet ved Matricul-Landmaalingen udi Smörhöjs Vang god Byg Jord 7987 Quadrat Alen, god Havre Jord 4324 Quadrat Alen. Udi Ellehöjs Vang god Byg Jord 4535 Quadrat Alen. Udi Brödhöjs Vang god Byg Jord 27571 Quadrat Alen.

Som tilsammen udgjør	Matrikuls Hartkorn
Af 1ste Sort / : god Byg Jord : / 40093 Quadrat Alen	— 7 Skp 2 Tdk 1 alb $2^1/_3$ Brøker
Af 3die Sort / : god Havre Jord / 4324 Quadrat Alen	— 2 Skp 1 Tdk 1 alb $3^5/_6$ Brøker

Saa at bemeldte Gjentofte Kirke for Vin og Bröd tilkommer i Overensstemmelse med den fastsatte Model og Matricul Beregningsmaade til den ene Tönde Hartkorn ialt 40093 Quadrat Alen god Byg Jord samt 4324 Quadrat Alen god Havre Jord. Til videre Oplysning om den Classifications Maade, som har været brugt ved Gjentofte Byes Jorders Matricul-Landmaalings-Taxation anmeldes: at Ager Jorderne i Forhold som de have bestaaet af Muld, Leer, Sand, Grus m: v: have været taxerte til 4 forskellige Sorter eller Classer, hvoraf 1ste Sort har været god Byg Jord, 2den Sort ringe Byg Jord, 3die Sort god Havre Jord, 4de Sort ond Havre Jord.

I Overensstemmelse med anförte foretog derpaa undertegnede Landmaalings-Condukteur den ifölge forbemeldte Höj Kongelige Rente Kammers Ordre anbefalte Udskiftnings Forretning. Da udi Gjentoftes Brödhöjs Vang befandtes beliggende det saakaldte Refusions-Stykke tillagt No. 18 i Gjentofte, hvoraf gives aarlig Afgift til Gjentofte Præst tolv Rigsdaler, hvilket Stykke

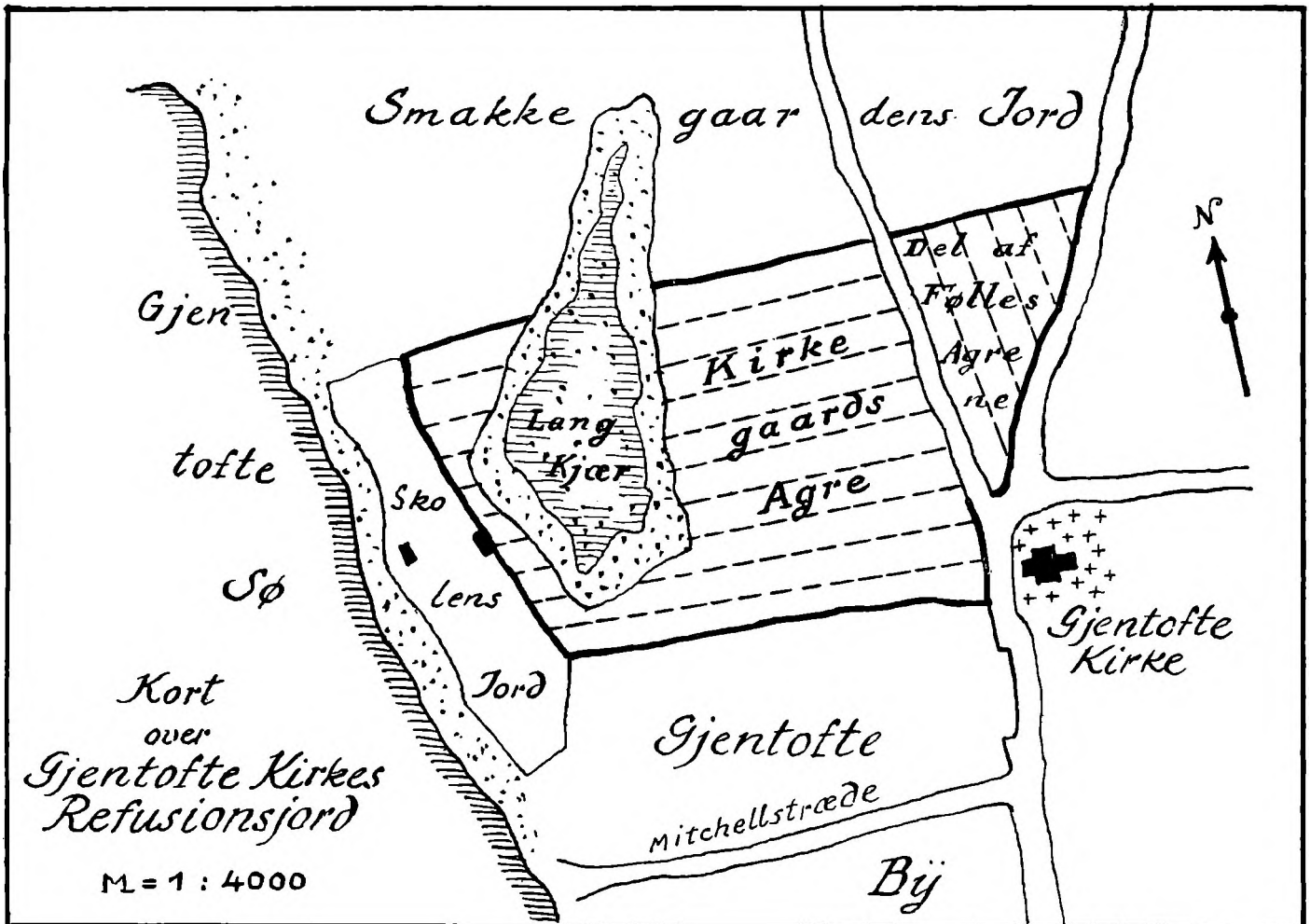
Smakke gaar dens Jord
Gjen
tofte
Sø
Kirke
gaards
Agre
Lang
Kjær
Del af
Fælles
Agre
ne
N
Sko
lens
Jord
Gjentofte
Kirke
Kort
over
Gjentofte Kirkes
Refusionsjord
M = 1 : 4000
Gjentofte
Mitchellstræde
Bÿ

bestaar af en Deel af Fülles Agre, Kirkegaards Agre og et Stykke Eng kaldet Langkiær, saaledes som Gjentofte Byes Udskiftnings Grænseprotokol formelder, blev der ej gjort nogen Indvending imod at Vederlag deraf blev bestemt til Gjentofte Kirke for Vin og Bröd, da den bör udi Brödhöjs Vang frem for i nogen af de övrige Bye Vange have Jord Vederlag udlagt, efter som den i Matricul-Landmaalings Tiden har haft over den halve Deel af sine Jorder udi den Vang. — Efter at det saaledes var afgjort, hvor Kirken kunde tage Jord Vederlag, bleve bemeldte Jorder af mig undertegnede Landmaalings Condukteur paaviste og af de tvende fra Ballerup Birks Tings Ret under dato 4de Julii udmeldte Gaardmænd Johan Christophersen Foged og Erich Pedersen Gaardmand begge af Lyngbye taxeret, saaledes som hosfölgende lovligen afhjelmede Taxationsforretning forklarer, hvoraf Taxationen er af følgende Indhold:

Anno 1785 den 6te Julii indfandt vi undertegnede 2de Mænd Johan Christophersen Sognefoged og Erich Pedersen af Lyngbye os udi Gjentofte, for efter at være lovligen udmeldt fra Ballerup Birks Ting, syne og taxere de Jorder, hvoraf Gjentofte Kirke skal gives Vederlag for de Jorder, som samme er ved Matricul-Landmaalingen bleven tilmaalt og beregnet, og har vi med bedste Skiönsomhed, saaledes som fölger, synet og taxeret efterfölgende os anviste Jorder:

Fülles Aas Agre befandt vi at bestaae af Muld og Leer og eragte vi at være god Byg Jord.

Kirke Gaards Agre befandt vi at være af lige Beskaffenhed med forrige.

Og da man af Landmaalings Archivets Protokoller har fölgende Oplysning om disse Agerskifters Taxation:

Udi Brödhöjs Vang det 7de Skifte kaldet Kirkegaards Aas saaes i 2de Aar, hviler i 1 Aar, Muld, lidet Leer, god Byg Jord. Det 13de Skifte kaldet Fülles Aas saaes i 2de Aar og hviler i 1 Aar. Muld, lidet Leer, god Byg Jord. Saa erfares at Jorderne efter sin naturlige Bonitet kand i Overensstemmelse med denne Taxations Forretning ansees af samme Sort eller Classe samtlige god Byg Jord. Og da de Jorder, som Gjentofte Kirke til Bröd og Vin har haft af 1 Tönde Hartkorn udi Smörhöjs Vang, saaledes som forhen meldt, belöber sig til 40093 Quadrat god Byg Jord, men det, formedelst at Jorderne efter Udskiftningen ere sammenplöjede, ikke er mueligt, at faae det Stykke Jord udvist i Smörhöjs Vang, som ved MatriculLandmaalings-Taxationen er taxeret til god Havre Jord, og samme siden den Tid

kan ved god Cultur være meget forbedret, hvilken Tvivl nu ikke kan afgjöres paa Marken, saa fantes Herr Justitsraad Hammeleff villig til at bifalde til at denne uoplöselige skiönt i sig selv lidet betydelige Tvivl blev afgjort til störste Sikkerhed for Kirken saaledes at de 4324 Quadrat Alen Jord i Smörhöjs Vang, som i Matricul-Landmaalings Tiden har været taxerte til god Havre Jord eller 3die Classe, bleve ved Udskiftning ansete af lige Bonitet med god Byg Jord eller 1ste Classe. Saa at Gjentofte Kirke for Vin og Bröd bliver at tilberegnes fuld Vederlag for 1 Tönde Hartkorn af 44417 Quadrat Alen god Byg Jord. Disse 44417 Quadrat Alen god Byg Jord ere opmaalte og afpælede udi et Stykke af Fülles Agre samt Kirkegaards Agre, saaledes som hosfølgende Udskiftnings Forklaring og Aftegning udviser. Saaledes er denne Forretning i Overværelse af Herr Etatsraad Stenderup paa Kirkens Vegne og Herr Etatsraad Hammeleff paa Hans Excellences Grev Bernstorffs Vegne, af mig undertegnede Landmaalings Conducteur Morville fuldfört og sluttet alt i Overenstemmelse med formelte Höj Kongelige Rente Kammers Ordre.

MØNTFUNDET FRA HVIDØRE

AF GEORG GALSTER

Paa Banken, der hæver sig over Hvidøre Stranden, stedtes engang i Oldtiden en Høvding til Hvile, og en Kæmpehøj kastedes over hans jordiske Levninger og det Gravgods, som han fik tage med sig over i Evigheden. Et skønnere Hvilested kunde ingen have valgt sig. Herfra var vid Udsigt over det blaanende Sund mod Skaanes Kyst, mod Hveens lergule Brinker og mod Saltholms og Amagers græsgrønne Flader, medens Sjællands Kystskove dannede Baggrunden. Her kunde den gamle Kæmpe ligge og lytte til Vestenvindens Susen i Træernes Kroner og til Bølgernes Klukken mod den hvide Strand; her kunde han følge de skiftende Slægters Færd, naar vejrbidte Mænd i Vaaren stævnede ud paa Vikingetogt og Købmandsfart, og naar deres Skibe om Høsten vendte hjem, ladede med Bytte og Kram fra fjerne Lande.

I den lille Vig Nord for Pynten var Landingsplads med smult Vande. Den har sikkert i Aarhundreder været søgt af Fiskere og Skippere, men først sent falder Historiens Strejflys over Stedet. Det var den 10. August 1515, at Christiern den Andens Brud, Kejserens Søster Elisabeth, de nordiske Rigers kommende Dronning, som en ny Dronning Dagmar steg i Land her, hvor den nærliggende Hvidøre Kongsgaard for en stakket Stund bød hende Hvile efter den lange, besværlige Rejse og inden Indtoget i Hovedstaden. Kongsgaardens Saga var snart slut; man ved end

ikke mere, hvor Tomten ligger[1]). — I Begyndelsen af det attende Aarhundrede laa paa Banken kun fire fattige Hytter, „Hvidøre Huse". Det ene af dem købtes af Kong Frederik den Fjerde, som her i Aarene 1723—25 lod bygge en Skole. Som den fjerde i Rækken af Skoleholdere paa Hvidøre virkede her „den veloplagte og gode Lærer" Rasmus Hansen fra 1764 til sin Død den 1. Februar 1803[2]).

I Skoleholderens ensformige og fattige Liv hændte en Efteraarsdag 1777 en Begivenhed, hvorom han gav følgende Indberetning[3]) til den høje Øvrighed, ledsaget af en Paategning fra Sognepræsten, hans Velærværdighed, Magister Johannes Eriksen Siverud[4]):

UNDERDANIGST PROMEMORIA!

Udi afvigte Uge tildrog det sig En Dag da Mine Börn i Middags Stunden vare komne af Skolen, og Efter Sædvane i deris Friheds Stund sögte sig i den Frie Luft nogen Recreation paa den ved Skolen liggende Höy; ved hvilken Leylighed nogle af Drænge Börnene gravede i En liden aabning som findes i bemeldte Höy, for som Börn at giöre Huller etc: og fandt 3de Drænge Börn nogle gamle Penge, som de Efter holdte Examen fore viste Mig, samt Stædet, hvor de havde fundet samme; thi tog ieg end Spade og i alle Skole Börnenes Overværelse begyndte at grave for at see om der fandtes fleere; Ieg fandt da Eendeel paa samme Sted, liggendes samlet i et rundt Hull i Iorden, og en gammel forrustet Laas derhos med Nögle i; hvor af kan formodes at disse Penge ere needsatte i Et Skriin, og af Tidens Ælde er i Jorden forraadnet og bleven til Muld. Pengerne som ieg har forvaret i en halvotting, og Efter nöyeste eftersögelse belöber det antall ieg og Börnene haver fundet sig til Circa 1650. Den störste deel af disse gamle Mynter ere Tynde og af Störelse i Omkreds som vore gamle Danske Toe Skillinger, de övrige som vore smaa Eeneste Skillinger. Figurerne Ere saavel uforstaaelige som forskiællige. Dette har ieg ikke vildet

---

[1]) Eiler Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst (Khn. 1938) S. 84 ff.
[2]) Chr. A. Jensen og Carl Pedersen: Gjentofte og Hvidøre kongelige Skoler 1721—1921 (Hell. 1921) S. 24—29, 48—56, 109.
[3]) Efter at Nordisk Numismatisk Aarsskrift 1937 S. 92—96 havde bragt en Beretning om Møntfundet fra Hvidøre paa Grundlag af Arkivalier i den kgl. Mønt- og Medaillesamling, henledte Forfatteren Kay Larsen Opmærksomheden paa de ovenfor gengivne Aktstykker, som han havde forefundet henlagt under Sjællands Stifts Kontor, Rigsarkivet; de udgør Bilag til Rentekammeret: kgl. Resolution af 9. Febr. 1778 (Nr. 19). Kay Larsen har i en Kronik i Villabyernes Blad for 15. Dec. 1938 („Pengeskatten i Hvidørehøjen") givet en populær Skildring af Fundhistorien og har velvilligt tilladt at gengive Aktstykkerne fra Rigsarkivet her.
[4]) Født den 20. Juni 1723 i Aas i Akershus Amt i Norge, død i Gjentofte 20. Jan. 1783, Sognepræst i Gjentofte 1762, Magister 1768. A. E. Erichsen i C. F. Bricka: Dansk biografisk Lexikon XV (Khn. 1901) S. 618 f. Wibergs Præstehistorie (Odense 1872) I S. 432. A. Jantzen: Fundatser og Gavebreve vedkommende Gjentofte-Ordrup Kommune, 3. Udg. (Khn. 1893) S. 101 f.

efter lade underdanigst at tilmælde Deris Höy Velbaarenhed som Ambt Mand og Min foresatte Høye Øvrighed til Nærmere og höyre Overveyelse. Hvidöre Kongl: Skole i Gientofte Sogn d: 13tend Octobr: 1777.
Til Höy og Velbaarne HEr Cammer Herre
og Ambtmand Scheel Plessen [5]).

underdanigst af
Rasmus Hansen
Skoleholder i Hvidöre.

S T: Da Finderen af forbemelte gaml. Penge Sr Rasmus Hansen Skoleholder i den Kongl. Skole i Hvidöre, havde fundet bemelte Penge, Mældte han det strax for Mig som sin Sogne Præst og nærmeste Foresadte med Forespörgelse, for Hvem han havde saadant at anmælde; thi er og skeer det efter Min anvisning at han her ved til mælder Deres Höy Velbaarenhed Samme; paa det at Deres Höy Velbaarenhed som En af bemelte Kongl. Skoles höye Foresadte her udj betimeligen kunde tage de Sichgeld [?] som De behager og eragter for tienligt.

Gientofte Præstegd d: 13 Octobr 1777.

J Siverud

Amtmanden fremsendte omgaaende denne Indberetning til Rentekammeret, som rimeligt var, da det drejede sig om Danefæ, som fra gammel Tid tilfaldt Kongen. Hans Følgeskrivelse lød saaledes:

PRO MEMORIA.

Fra Skoleholder Rasmus Hansen i Hvidöre er Dags Dato til mig indlöben hosfölgende Indberetning angaaende 1650 Stykker gamle Myndt Sorter, som skal være funden i en Höye eller Banke ved Hvidöre Skoele og hvor af herved fölger 10 Stykker til Det kongelige Rente Cammers behagelig Eftersyn og nærmere Resolution, hvor samme skal indsendes, samt hvorledes i dette Fald videre skal forholdes. — Kiöbenhavn dend 13 Octb. 1777.

Til Det Kongelige Rente Cammer. Scheel Plessen.

Rentekammeret gav i Skrivelse af 18. samme Maaned gennem Amtmand og Sognepræst Skoleholderen Ordre til at indlevere alle de fundne Mønter, hvad denne efterkom med følgende Skrivelse til Amtmanden:

UNDERDANIGST PROMEMORIA.

I Fölge Deris Höy Velbaarenheds Ordre af Gaards dags Dato, Mig af HEr Mag: Siverud Comuniceret, Er det ieg herved underdanigst over le-

[5]) Christian Ludvig Scheel von Plessen, 1741—1801, Kammerherre 1766, Amtmand over Kjøbenhavns Amt 1773—99. G. Kringelbach i Biogr. Lex. XIII (1899) S. 164.

verer de fundne Gaml: Mynt- Sorter 1653 stk: i Tallet; hvilke er det Antall som ieg selv tillige med Börnene haver fundet; Men hvor Skarp og alvorlig ieg end havde tilholdt Börnene at levere Mig Et hvert Myndtstykke, de kunde have opsanket, ja hvor nöye ieg og have randsaget deris Klæder og Lommer, skal dog En Soldater dræng ved Nafn Iohannes Krems, have beholdt paa sit bare Legeme inden Skiorten Et Antall, efter Folkets sigende Cirka 400 stk: hvilke hans Fader som er Gevorben Soldat, og Arbeyder paa Bernstorff, hvis Lyst Pallee han tillige med sin Kone om Vinteren beboer, for at have samme under Opsyen, skal have af Sönnen modtaget, og som Rygtet gaaer, Over Leveert til S:T: Conference Raad Wasserschleben; Om Meer bemelte dræng, eller nogen af de Øvrige Skole Börn skulde, Mig u afvidende have beholdt nogle Stök: for at vise sine Forældre eller andre, er mig u bevist, veed og kand altsaa ey kunde give meere eller anden Oplysning om denne affaires, end den som allerede i Min forrige indgivne underdanige Anmældelse, og nærværende Promemoria anfört er. Formoder altsaa, ligesom ieg tillige underdanigst beder, at Deres Höy Velbaarenhed som den Kongl: Skoles höye fore satte Øvrighed, Naadigst seer derhen, at ieg maatte nyde Een Allernaadigst Convenabel Finde-Lön, den ieg, som en fattig Mand helst önskede Mig at faae i Gang bar Myndt. Som Een der er u kyndig i det Iuridiske Studio; veed ieg icke: hvad eller hvormeget mig Allernaadigst kunde tilkomme; Henstilles altsaa allerunderdanigst til det Höy lovlige Rente Kammers og Deris Höy Velbaarenheds Eget Höye og Naadige Forgot befindende at determinere Samme. — Forblivende i dybeste underdanighed

Hvidöre Kongl: Skole
d: 24de Octobr: 1777.

Deris Höy Velbaarnheds
underdanigste tiener
Rasmus Hansen.

Til Höy Velbaarne Hr: Cammer Herre
og Ambtmand Scheel Plessen.

Amtmanden fremsendte atter denne Skrivelse og den gamle Pengesum ledsaget af følgende:

PRO MEMORIA.

I Følge Det Kongelige Rente Kammers Skrivelse til mig af 18 hujus haver Skoeleholder Rasmus Hansen i Hvidöre ved hans herved følgende Pro Memoria af 24 hujus indleveret de gamle Myndter tilligemed en gammel Laas, som han ved Skoelen i Hvidøre haver forefunden; Men da det af hans Pro Memoria erfares, at en Dreng navnlig Iohannes Krems til sig skal have taget endeel af bemelte Myndter, förend Skoleholderen fik at viide at samme Myndter forefantes, maae ieg indstille om disse i Skoeleholderens Pro Memoria berörte og bortkomne 400 St skal affordres Conference Raad Wasserschleben til hvem de skal være leverede, eller det derved maae have sit Forblivende Saa indstilles og om hvad findelön Skoeleholderen kan være at tilstaae. — Kiöbenhavn den 30 Octbr 1777

Til Det Kongelige Rente Kammer. Scheel Plessen.

Den nævnte Conferensraad Joachim Wasserschlebe[6]) var Statsministeren A. P. Bernstorffs Tillidsmand, og det er sand-

[6]) 1709—87, Conferensraad 1768. L. Bobé i Biogr. Lex. XVIII (1904) S. 277 f.

synligvis paa dennes Vegne, at han har modtaget bemeldte Mønter fra Opsynsmanden paa Bernstorffs Slot. I Følge Grevernes Privilegier af 25. Maj 1671 havde Kongen afstaaet sin ældgamle Ret til Danefæ til disse nyudnævnte Lensherrer, for saa vidt Skatten fandtes udi Grevskabets District[7]). Hvidøre Skolelod hørte imidlertid ikke til Bernstorff Gods, og Rentekammeret burde saaledes afkræve Grev Bernstorff eller Conferensraad Wasserschlebe de understukne Mønter. Det skete øjensynligt ikke, maaske fordi Pengesummen viste sig ikke at være af fiskal Betydning. Derimod overdrog Rentekammeret „en Myndt-Kiendere" at undersøge og nærmere at bestemme Møntskatten. Dette var et Arbejde, som maatte tage temmelig lang Tid, og forstaaelig nok tabte den gode Skoleholder Taalmodigheden og sendte en Maaneds Tid efter Rentekammerets Førstedeputerede, Geheimeraad, Kammerherre, Joachim Gottsche, Greve af Moltke[8]), følgende Bønskrivelse:

Deris Höy Grævelige Excellence Græve af Molke, Ridder, Præses i det Kongl: Rente Kammer. Naadige og Höy Gunstige Herre!

Da ieg havde den Ære, at af levere til Höy Velbaarne Hr: Cammer-Herre og Ambt Mand Scheel Plessen, de gamle, i Hvidöre Skoles-Höy, fundne Myndt Sorter; tog ieg Mig den underdanige Frihed i en Medfølgende underdanig Promemoria, den ieg underdanigst insinuerte Höy bemelte Herre, Allerydmygeligst at udbede Mig Hans Gunstige og Höy formaaende Recommendation til De Samtl: Höye og Naadige Herrer i Rente-Kammeret, at Mig allernaadigst maatte forundes En liden Duseur som Findelön, for er melte gaml: Myndt Sorter. Men da ieg ikke har været saa lykelig, siden den Tiid, at er holde noget Svar paa min underdanige Promemoria, Som Sluttelig, formedelst Mange andre Ting af langt större Vigtighed maae være henlagt; Saa beder ieg underdanigst At Deris Höy Grævelige Excellence, vilde Naadigst have Mig Fattige Mand, som ikkun har 24 rdr: i Lön om Aaret, og sidder med Huustrue og 3de smaa u myndige Börn, blant hvilke den Eene er En Kröbling, i Naadig Hukommelse; Jeg langt fra understaar Mig ikke at fore skrive Deres Excellence hverken lidet eller Meget til Duseur; Men maatte ieg nyde noget til en Vinter Klædning, den ieg des være fattes og høyligen trænger til, bliver ieg Deres Excellence allerhöyst for bunden og Tak skyldig til Min Död. At jeg Efter Min Allerunderdanigste Pligt, har af levert hvert Stycke ieg har fundet, Ved Gud, Min Samvittighed, og Min Sogne Præst Hr: Mag: Siverud, hvis Paategnelse fantes paa Min underdanige Anmældelse; Har altsaa den fulde Tillid til Deres Excellence, at denne Min underdanigste Ansøgning Finder Naade for

[7]) Nordisk Numismatisk Aarsskrift 1937 S. 46 Anm. 14.

[8]) 1746—1818, Kammerherre 1768, R. af Dbge 1773, Geheimeraad 1775, Førstedeputeret i Rentekammeret 1776—81. Hans Jensen i Dansk biogr. Leksikon XVI (1939) S. 74 ff.

Deris Ansigt til En Ønskelig og Allernaadigst Bönhörelse; I dette underdanigste Haab henlever ieg med allerdybeste Submission.
Hvidöre d: 27de Novembr 1777.

Deres Höy Grævelige Excellence
Naadige og Höy Gunstige Herres
Allerringeste Client og underdanigste
tiener Rasmus Hansen
Skoleholder i den Kongl: Skole i
Hvidöre i Gientofte Sogn.

Den altid beredvillige Sognepræst gav Skrivelsen følgende Paategning:

At Supplicanten Skoleholder Sr Hansen er en fattig Mand, har 3de smaa Bören, hvoriblandt den Eene er En Kröbling; forestaar sit Embede med all Fliid og Alvorlighed, fører Et Exemplarisk liv og levnet; og at hans underdanigste Ansögning i Alle Deele medfører Sandhed, kand jeg med En uskad Samvittighed underdanigst attestere, Recomenderes derfore paa beste Maade, til En allernaadigst Bönhörelse, allerunderdanigst

af
J Siverud. Pastor.

Den gode Skoleholder fik imidlertid øve sig i Taalmodighed; thi først noget ind i det nye Aar lykkedes det den ovennævnte Møntkender at afslutte sine Studier med følgende Beretning[9]):

De i en Höy ved Widöre Skole fundne og til Kammeret indsendte gamle Mynter bestaae, foruden nogle faa Bracteater, fornemmelig i saa kaldede Skaanske-Penge, og deels i Sædlandske og nogle udi Odense i Middel-Alderen myntede Sorter.

De ere alle med Sölv mélerede, med den Forskiel, at Bracteaterne ere

---

[9]) Det vil føre for vidt i Enkeltheder her at kommentere den gamle Lærdom, som hovedsagelig grunder sig paa de to anførte Værker: Muséum regium, seu catalogus rerum tam naturalium, quam artificialium, quæ in basilica bibliothecæ augustissimi Daniæ Norvegiaeq; monarchæ, Friderici Qvarti, Havniæ asservantur, gloriosissimæ memoriæ rege, Christiano Qvinto, regnante, ab Oligero Jacobæo med. & phil. prof. regio qvondam describtus, nunc verò magna ex parte auctior uberioribusq; commentariis, præsertim autem qvoad antiqvitates historiamq; numismatum Danicorum, illustratus, accurante Johanne Lauerentzen, assessore consistorii Havniensis regio [Havniæ 1710] og Thomæ Broderi Birchered Jac. F. Specimen antiqvæ rei monetariæ, Danorum, ab antiqvissimis temporibus investigatæ cum figuris æneis præsertim a tempore Christianismi in Dania ad initium auspicatissimum imperii stirpis Oldenburgicæ (Hafniæ 1701). Kun skal i Almindelighed bemærkes, at Henførelserne til Knud VI (Absalon), Erik Plovpenning, Abel og Christopher I er urigtige, og at de sidstnævnte Mønter fra Christopher II og Valdemar IV hører til Christopher I og Valdemar II. Nr. 3 med I O ved Bispestaven stammer fra Ærkebiskop (Johannes) Jens Grand, 1289—1302. Brakteaterne (Hulpenningene), der er temmelig utydelige, har den gamle Møntkender ikke kunnet bestemme rigtigt; han har troet, de var danske.

af temmelig fiin Gehalt, men de paa begge Sider prægede mest med Kaaber mélerede.

Ved nöie at igiennemsee samme, ere de befundne at være af forskiellig Præg, som følger:

No. 1. Avers: Et kroned Ansigt, som skal forestille en af de danske Konger. Ved Siden af Ansigtet tvende Halvmaaner.

Revers: St Laurentii Rist, Kirkens Patron for Lund i Skaane, som viser, at de ere slagne i Skaane.

Denne Mynt er rar; thi vel seer man i Mynt-Samlinger adskillige af de i Lund i Skaane slagne Mynter med Laurentii Rist, men som have paa Avers et Sverd og en Halvmaane, vide Mus: Regium Johannis Laurentii Tab: 25. No. 29. En anden Slags med Rist og Hiul, item med Rist, Halvmaane og Kors; men med Ansigt er mig ingen forekommen førend disse.

De ere af en grov Fabrique, og ufeilbar af samme Tids Alder som de under følgende No. 3.

ad No. 1. Tvende Dito med den Forandring, at ved höire Side af Portraitet synes at være et Scepter.

No. 2. Avers: En Kirke eller Skanse, som er en Sexkandt.

Revers: Laurentii Rist, altsaa slagen i Lund.

No. 3. Avers: Et Sverd med en Stierne til hver Side.

Revers: En Bispe-Stav; ved den eene Side af samme et I, som uden Tvivl skal betyde Jacob Erlandsen, Erkebisp i Lund, som er saa bekiendt af K: Christopher den 1stes Historie. Confer Mus: Regium Tab: 25 No. 29.

Paa den anden Side af Bispe-Staven staaer O som er det yderste af Skaftet paa de Tiders Nögle, og skal bemerke Kirkens Authoritet.

Er formodentlig slagen af benævnte Erkebisp under Kong Abel eller Christopher den 1te, vide Bircherodi Spec: p: 97 og p: 105, hvor Præget mest ligner; thi at den henhörer til de Tider sees klarlig af Erik Plovpennings Mynter, som have lige saadant Sverd og Stierne.

No. 4. Avers: En Krone, og formodes derfor at være slagen i Nestved.

Revers: Et Kors med Punkter. Ligner Erich Glippings Mynter.

No. 5. Avers: En Krone.

Revers: En Art af Stierne saaledes: ***[Tegning]***

No. 6. Avers: En Rist.

Revers: Et Kors, med Punkter og en Ring derom, næsten som et Hiul.

No. 7. Avers: Et Hakke-Kors, saaledes ***[Tegning]***. Lige saadant Kors findes paa Erich Glippings Mynter.

Revers: En Quadrat, hvorudi et Kors; uden om fire O. saaledes:

Just saadan Quadrat med fire O. findes paa en K: Abels Mynt, undtagen at i Midten staaer, i St. for Korset, en Lilie.

Ligesaa paa en K: Erich Plovpennings Myndt, undtagen at i Quadraten staaer, i Steden for Korset, et Munke E.

No. 8. Avers: Trende halve Circler eller O, hvoraf nogle have en Prik i Midten, maaskee slagen i Odense.

Revers: Et simpelt Kors med Punkter imellem.

No. 9. Avers: En Triangel, øverst paa samme en Stierne. Skal betyde et Kirke-Taarn; Thi at Triangelen skal betyde et Taarn paa en Kirke viser Canuti 6te Mynt hos Bircherod p: 85.

En saadan Triangel, som paa denne, findes paa Sven Grathes og Erich Plovpennings Mynter. vide Bircherod p: 79 & 95.

Revers: Grund-Ridsen af en Kirke og øverst paa samme et O, som uden Tvivl skal vise, at Taarnet paa Avers: hører her hen.

No. 10. Avers: Et A med Lilie.

Revers: Et Lilie Kors, derimellem fire Halvmaaner. Er formodentlig K: Abels Mynt, slagen i Odense, som fører Lilie i sit Vaaben.

No. 11. Avers: En liden Krone eller Bygning, der om Punkter.

Revers: Et lidet Kors, rundt derom nogle 0, uden om samme en Rand med Punkter.

Heraf fandtes ikkun et Stykke.

No. 12. Avers: En Bispe-Stav, ved Siden af samme en Stierne og en Punkt.

Revers: Et zirligt latinsk A. omgivet med en Circle af Punkter. Skal maaskee betyde Biskop Absalon.

No. 13. En rar Mynt. Avers: Fire Sverd, som vende Spidserne tilsammen. Paa Skaftet af det eene staaer et R. Det andet Sverd mangler Skaftet, hvorpaa formodentlig har staaet et E. Imellem det tredie og fierde Sverd staaer et X., som altsaa tilsammen udgiör det Ord Rex.

Revers: Et dobbelt Kors med Halvmaaner.

Aversen ligner den Myndt hos Bircherod p: 121, som han henfører til K: Ole Haagensen, Dronning Margarethæ Søn.

Men efter Sverdets Skikkelse og de Bogstaver R. X. synes det rettere at kunde henføres til Knud den 6tes Mynter. vide Bircherod p: 85.

Heraf fandtes ei heller meere end et Stykke.

No. 14. Adskillige Mispræg af ovenmeldte Mynter.

e: g: Til No. 1: hvor Ansigtet i Steden for Kronen har faaet et Stykke af Risten paa. En Dito med to Ansigter. Til No. 2, hvorpaa staaer halv Parten af Risten og halv Parten af Bygningen paa begge Sider. En Dito, hvorpaa Risten er dobbelt, og saa videre.

Det var at ønske, naar slige Samlinger af gamle Mynter fandtes, at man da ogsaa havde lagt Merke til de tydeligste Mispræg, thi dette vilde meget oplyse den gamle Mynt-Historie og give Anledning til, at mange ukiendelige Mynter kunde bedre forklares.

No. 1. Tvende Hulmynter med et 0, henföres til K: Oluf Hunger.
No. 2. Dito, i Midten staaer ligesom en gammel Leer-Krukke, næsten som en Carafel.
No. 3. En Bracteat med et A.
No. 4. Dito med kroned Ansigt. Pleier henföres til Dronning Margaretha, efterdi samme skal ligne et Hendes Sigil. Men da samme findes paa andre fremmede Mynter lige Skikkelse, settes det billig i Tvivl, at samme hører til bemeldte Dronning, allerhelst de fleeste danske Bracteater høre til de ældre Tider.

Ellers findes af disse mange tydeligere paa det Kongelige Kunstkammer.

No. 5. En Dito med den Forskiel, at paa Hovedet sidder en fyrstelig Hue, men ingen Krone.
No. 6. To Bracteater med en Biskop-Stav, og en Punkt.
No. 7. Nogle forskiellige Bracteater.

Efter forestaaende Anmerkninger maae disse Mynter være slagne fra Aar 1170 til 1300, under Kong Knud den 6te, Erich den Hellige eller Plovpenning, Abel, Christopher den 1te, og Erich Glipping, og er det sandsynlig, at samme har været nedgravet i Erich Glippings eller Erich Menveds Tid, og altsaa have ligget i Jorden over 450 Aar; Thi havde de været nedgravet seenere, havde man ufeilbar fundet nogle derimellem af Christopher den 2dens og Waldemar den 4des Mynter, som ikke ere rare, men paa adskillige Steder fundet i Jorden. Fleere Sorter findes ikke iblandt disse Mynter.

Af alle disse Mynter er udsøgt de tydeligste, sc:

af No. 1	10	Stykker	af No. 8	10	Stykker
Dito	2	„	No. 9	7	„
No. 2	10	„	No. 10	6	„
No. 3	10	„	No. 11	1	„
No. 4	10	„	No. 12	1	„
No. 5	10	„	No. 13	1	„
No. 6	10	„	No. 14	16	„
No. 7	8	„	af Bracteater	17	„

tilsammen = 129 Stykker.

Denne Beskrivelse og Bestemmelse af de gamle Mønter staar fuldt paa Højde med Tidens Viden, — at man i vore Dage paa flere Punkter er kommet til bedre Resultater, som vi siden skal se, gør intet Skaar i den unavngivne Forfatters Ære. Denne var ganske sikkert en af Rentekammerets egne Mænd, den Committerede, Kammerraad Ole Peter Kølle[10]), hvis Anseelse som Numismatiker var saa grundfæstet, at han var selvskreven som Medlem af den Kommission, der efter Geheimeraad Henrik Hielmstiernes Død ved Cabinetsordre af 2. August 1780 skulde over-

[10]) Født ca. 1725 i Christiania, Committeret i Rentekammeret 1773—81. Etatsraad 1790, tog Afsked fra sine forskellige Embeder 1802, død 1805. Se Ehrencron-Müllers Forfatterleksikon V (1927) S. 33 f.

tage det kongelige Møntkabinet, som den gamle Geheimeraad havde haft Bestyrelsen af i henved 40 Aar[11]).

Rentekammeret kunde nu til Kongen indgive følgende

ALLERUNDERDANIGST FORESTILLING.

Skoleholderen ved Hvidöre Kongelige Skole i Gientofte Sogn paa Kiöbenhauns Amt, Rasmus Hansen, indberettede for nogen Tid siden, hvorledes 3de Skolebörn som i deres frie Timer havde gravet i en liden Aabning, som fandtes i en ved Skolen liggende Höi, derudi havde fundet nogle gamle Penge, hvilket gav bemeldte Skoleholder Anledning til at undersøge Stedet, hvor han, ved at grave videre, fandt i et rundt Hul i Jorden endeel fleere af samme Slags Penge liggende samlede, tilligemed en forrustet Laas og Nøgle.

Bemeldte gamle Penge, i alt omtrint 1650 Stk., har Skoleholderen, i Følge den ham paa hans Forespörgsel tilkiendegivne Resolution, siden her til Kammeret indsendt og derhos berettet, at omtrent 400 Stykker af samme Slags skal ved et Soldater Barn, som havde forstukket samme hos sig, være bortkomne, anholdende i övrigt om at forundes den sædvanlige Findelön, til hvilken han, som en fattig Mand, skal være trængende.

Af den Underretning og Oplysning, som en Myndt-Kiendere ved at sammenholde disse ved Hvidöre Skole fundne Penge med andre gamle Myndter, efter derover ved Trykken bekiendtgiorte Skrifter, haver givet, erfares, at förstbemeldte Myndter bestaae, foruden nogle faa Bracteater, fornemmelig af saa kaldede Skaanske Penge og deels i Siellandske, samt nogle i Odense i Middel Alderen myntede Sorter. De findes alle at være blandede med Sölv, hvoraf Bracteaterne indeholde meest, men de, som paa begge Sider ere prægede, mere Kaaber. Af Prægen, hvoraf blandt disse sidste findes 13 forskiellige Sorter, og blant Bracteaterne fornemmelig 6 Slags, lader sig slutte, saaledes som vedlagte derover forfattede Forklaring nærmere stykkeviis oplyser, at disse Mynter ere slagne fra Aar 1170 til 1300, under Kong Knud den 6tes, Erich Plougpennings, Abels, Christopher den 1stes og Erich Glippings Regiering, ligesom det findes sandsynligt, at de ere blevne nedgravede i sidstbemeldte Konges eller og i Kong Erich Menveds Tid, og følgelig have ligget i Jorden over 450 Aar, efterdi deriblandt, saafremt de sildigere vare blevne nedgravede, formodentlig maatte tillige være forefundne af Kong Christoffer den Andens og Waldemar den 4des Mynter, der ikke ere rare, men paa adskillige Steder forhen fundne i Jorden.

Disse ved Hvidöre Skole fundne gamle Mynter, som formedelst deres Ælde kunne ansees for rare, henhøre følgelig iblandt det Slags af Dannefæe eller jordgravet Gods, hvorom Placaten af 7 August 1752 handler, der lover dem, som indsende saadanne Ting til Rentekammeret, af den Kongelige Kasse fuldkommen Betaling efter Værdien. Bemeldte Mynters Værd synes, efter deres indvortes Gehalt, ikke at kunne bestemmes höiere end til 2 Skilling hvert Stykke og blev følgelig den Findelön, om hvilken Skoleholderen Rasmus Hansen kan giöre sig Haab, omtrent 34 à 35 Rdr.

Af de indsendte 1650 Stkr. gamle Mynter, have vi ladet udsöge de paa

---

[11]) Nordisk Numismatisk Aarsskrift 1937 S. 96 og 1938 S. 53.

vedlagte Fortegnelse anförte 129 Stkr., som indeholde de tydeligste man af alle deriblandt fundne forskiellige Sorter har kunnet udlede; Og skulle vi saaledes til Deres Kongelige Majestæts allerhöieste Forgodtbefindende allerunderdanigst henstille:

Om ikke disse 129 Stykker af de i en Höi ved Hvidöre Skole i Gjentofte Sogn fundne omtrent 1650 Stykker forskiellige gamle Mynter maa til det Kongelige Mynt Cabinet paa Kunstkammeret afleveres, og Skoleholderen Rasmus Hansen, som har fundet og hertil indsendt samme, allernaadigst skienkes disse Mynters ohngefehrlige Værdie af Deres Majestæts Kasse, med 30 à 40 Rdr. Iövrigt henstilles til allerhöiest Befaling, hvorledes med de Stykker, omtrent 1500 i Tallet, som ikke til Mynt Cabinettet vare at aflevere, siden de indeholde samme Præg og Form som hine 129, skiönt slettere udtrykt, skal blive at forholde.

Rente Kammeret den 31te Januar 1778.

J. G. Moltke Fr. Bardenfleth A. Berner J. Erichsen P. Morup V. N. Klagenberg
T. Goldt O. P. Kölle Chr. Schiönning S. Engelbreth D. Hansen
/ Wormskiold.

En halv Snes Dage efter faldt den kongelige Resolution:

De Os foreviiste 129 Stykker, af indbemeldte ved Hvidöre Skole i Gientofte Sogn fundne omtrent 1650 Stykker forskiellige gamle Mynter, kunne til Vort Mynt-Cabinet paa Kunstkammeret afleveres. Skoleholderen Rasmus Hansen, der haver fundet og indsendt disse Mynter, ville Vi af Vores Kasse skienke en Findelön af 40 rdr. Og hvad den overblivende Rest, omtrent 1500 Stykker af meerbemeldte gamle Mynter angaaer, da kan samme, eller hvad deraf maatte forlanges, til Lysthavere overlades, imod Betaling efter Værdien, 2 Skilling for hvert Stykke.

Christianborg Slot den 9de Februar A⁰ 1778.

Christian Rex.

Rentekammerets Sekretær, Peder Wormskjold[12]), fremsendte den 17. Februar Ordlyden af den kongelige Resolution til Amtmanden, og den gode Rasmus Hansen fik følgelig sit Ønske opfyldt og kunde lade Skræderen skære sig en Vinterfrakke, hvad han nok kunde have Behov, da Vinteren var lang med Frost, selv om den nu led paa Hæld[13]). — En hel anden Sag er det, at det jo ikke var Skoleholderen, der var den egentlige Finder af den gamle Pengesum, men de i Indberetningen af 13. Oktober nævnte trende Drengebørn; det var følgelig dem, der skulde have

[12]) 1750 — 1824, Sekretær 1777, Committeret 1781, Deputeret 1796 og Førstedeputeret 1810 i Rentekammeret. G. Kringelbach i Biogr. Lex. XIX (1905) S. 208 f.

[13]) Saaledes 19.—21. Februar 1778 i København ÷ 4½—6¼ Grad Reaumur, endnu den 20. Marts forekom 4¾ Frostgrader. Dansk historisk Almanak for Aaret 1780, udgiven af det Kongelige Videnskabernes Selskab. Oversigtstabel ved S. 64.

haft Danefægodtgørelsen. Mærkeligt nok er denne Uretfærdighed ikke faldet hverken Sognepræst, Amtmand eller Rentekammer ind.

De for det kgl. Myntcabinet bestemte 129 Mønter blev den 25. Februar gennem Overhofmarskallen, Geheimekonferensraad Christian Frederik Greve Holstein[14]), tilstiller Kunstkammerforvalter Lorenz Spengler[15]) „til Forvaring i Mynt-Cabinettet paa Kunst-Cammeret at henlegge". Faa Aar efter afleverede Spengler disse Mønter til den ovennævnte kongelige Commission, der ordnede Møntkabinettet og fik det anbragt i de prægtigste Omgivelser paa Rosenborg[16]). Møntkommissionen udgav 1791 det store Pragtværk: Beskrivelse over danske Mynter og Medailler i den Kongelige Samling, og i dette Værk er 74 Exemplarer af Hvidørefundets Mønter beskrevne og afbildede (S. 90 ff. Tab. XXII). Af Fundets Hovedmasse er et forholdsvis mindre Antal blevet afhændet til Datidens Samlere. Saaledes kan nævnes, at Geheimeraad Johan Bülow, der indtil 1793 havde stor Indflydelse paa Kronprins Frederik, erhvervede en Genpart af Kølles Beskrivelse af Møntfundet, sikkert i Forbindelse med et Udvalg af Fundets Mønter[17]). Andre Exemplarer kan spores i Kataloger over Samlinger, der ejedes af Grosserer Peter von Hemert[18]), Justitsraad

---

[14]) 1735—99, Overhofmarskal 1772, Geheimeconferensraad 1774. G. L. Wad (Harald Jørgensen) i Dansk biogr. Leks. X (1936) S. 508 f.

[15]) 1720—1807, født i Schaffhausen, opr. Kunstdrejer, 1743 til København, 1771 Kunstkammerforvalter. P. Brock og Jonas Collin i Biogr. Lex. XVI (1902) S. 209—12.

[16]) Det kongelige Myntcabinet efter Johs. Wiedewelts Tegninger 1781. Kulturminder, udg. af Selskabet for dansk Kulturhistorie 1939, S. 114—136.

[17]) „Fortegnelse over Mønter fundne i en Høj ved Widøre Skole", vedlagt „Udkast til Mynt-Catalogus over mine indenl. og fremmede Mynter", Johan Bülows Papirer, Sorø Akademis Bibliothek Nr. 79. — Bülows Mønter fra Hvidørefundet genfindes i „Catalog over en Mynt- og Medaillesamling, indeholdende især danske, dog ogsaa norske, holsteenske, svenske, engelske, franske, russiske, tydske, cuffiske og flere fremmede Mynter og Medailler i Sølv og Kobber, som bortsælges ved offentlig Auction Mandagen den 28de Mai 1827 og paafølgende Dage, i Gaarden Nr. 399 i Kronprindsessegaden" S. 3 ff. Nr. 32 (Beskrivelsen af 1791 Tab. XXII 10) 1 Eks., 56—58 (Beskr. 7) 3 Ex., 60 (Beskr. 1) 7 Ex., 61 (Besk. 4) 6 Ex., 62 (Beskr. 5) 7 Ex., 70 (Beskr. 3), 73 (Beskr. 2) 6 Ex., 74 (Beskr. 9) 3 Ex. og 79 (Beskr. 8) 3 Ex. Om Johan Bülow (1751—1828) se R. Paulli i Dansk biogr. Leks. (1934) S. 407—11.

[18]) Det von Hemmertske Mynt-Kabinet. En Samling af mest danske og norske Mynter og Medailler i Guld og Sölv, som ved offentlig Auction blive bortsolgte i Boets forrige Gaard Nr. 2 paa st. Kiöbmagergade den .. Februar 1807 S. 97 f. Nr. 26—45 (20 Ex.).

Jacob Gude[19]), Justitsraad Frost[20]), Grosserer Walker[21]), Cancelliraad Schäffer[22]), Hofkleinsmed Timm[23]) og flere.

Størstedelen af den gamle Pengesum blev dog liggende gemt og glemt i Rentekammeret sammen med lignende Restbeholdninger af andre gamle Møntfund. Først da Rentekammeret efter den frie Forfatnings Indførelse 1848 blev ophævet, kom disse gamle Mønter igen for Dagens Lys. Den 3. Januar 1849 modtog det kgl. Møntkabinet fra Overhofmarskallatet tre Pakker med Mønter, „som ved Rentekammerets Overlevering til Finansministeriet fra ældre Tid er fundet henliggende i Rentekammerets Kasse". Den ene af disse Pakker indeholdt 1185 Mønter fra Hvidørefundet, som derefter af den daværende Assistent C. F. Herbst indførtes i Møntkabinettets Fundprotokol. Møntforskningen var dog dengang endnu ikke paa disse Mønters Omraade naaet saa meget videre end Standpunktet fra Slutningen af det attende Aarhundrede; de kobberholdige danske Mønter fra Tiden omkring Aar 1300 benævntes af Samlere „Borgerkrigsmønter", og deres nærmere Henførelse til Møntherre (Konge, muligvis Biskop) og Prægested var stadig saa godt som uopklaret. Først 1884 lykkedes det den banebrydende Numismatiker P. Hauberg paa Grundlag af mange og talrige Fund at opstille et System, der tillod at henføre de mange Mønter hver for sig til Møntherre og Møntsted[24]). Da Haubergs Arbejde kun havde Afbildninger af de nye Mønttyper og iøvrigt henviste til et ufuldendt Møntværk (af Ramus og Devegge), udgav den kendte Bitterfabrikant H. V. Mansfeld-Bûllner[25]) 1887 „Afbild-

---

[19]) Fortegnelse over en udvalgt Samling af sieldne Guld- og Sølvmynter, for største Delen Danske, . . . afg. Justitsraad Gudes Stervboe tilhørende, . . . (13. Febr. 1811) S. 10 Nr. 19: „to gamle danske Mynter fundne ved Vidøre".

[20]) Den af Hans Henrik Frost, Justitsraad, Inspecteur ved Vaisenhuset og Lehnsskriver, efterladte Mynt- og Medaillesamling I (5te Marts 1827) S. 37 Nr. 353 (flere Ex.).

[21]) Fortegnelse over den af Grosserer Johan Daniel Walker efterladte Samling . . . (10de Mai 1830) S. 54 Nr. 147-50, 161-3, 167-8, 171-4 (13 Ex.).

[22]) Fortegnelse over forskjellige Cancellieraadinde Schæffers Stervboe tilhörende Guld- og Sölvmynter og Medailler . . . (9de Juli 1830) S. 5 f. Nr. 77 og 80 (flere Ex.).

[23]) Fortegnelse over Georg Friderich Timms udmærkede Mynt- og Medaillesamling. I (18de Julii 1831) S. 114 ff. Nr. 216, 246, 256, 263 og 273.

[24]) P. Hauberg: Danmarks Myntvæsen og Mynter i Tidsrummet 1241—1377. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1884 S. 216—374.

[25]) M-B. (1842—1900) mindedes længe ikke blot ved sin ufejlbarlige „Brahma-Livs-Elixir", men ogsaa ved sin tyrkiske Villa („Hasa"), som han 1898 lod Arkitekt O. A. Lefland opføre i Skovshoved (Strandvejen 316, nedrevet 1938). Numismatisk Forenings Medlemsblad VII (Dec. 1924) S. 195—99 og H. C. M.-B. Spangenberg: Slægten Mansfeld - Büllner (Nakskov 1925) S. 22 f.

ninger af samtlige hidtil kjendte danske Mønter fra Tidsrummet 1241—1377", i nøje Tilslutning til Haubergs Ordning. Selv om

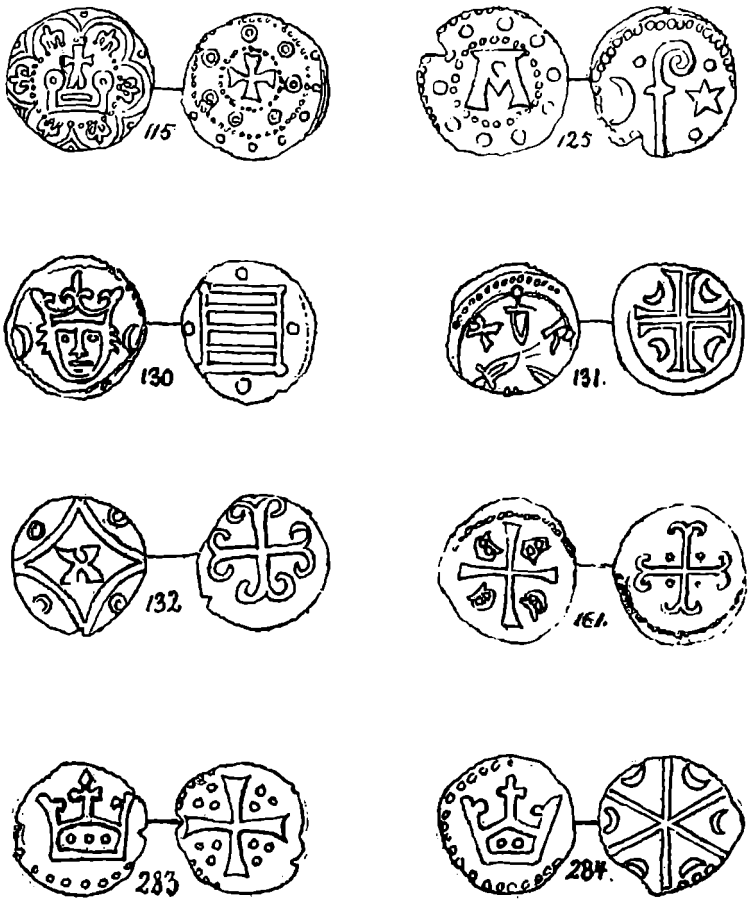

denne kan tiltrænge enkelte Rettelser paa mindre Punkter, er den den Dag i Dag fuldgod at følge. Afbildningerne, som gengives her med Mansfeld-Bûllners Nummerering, er (med Undtagelse af Nr. 115 og 125, der skyldes P. Hauberg) tegnet, vistnok i 1830'erne, af Myntkabinettets Kopist, Ludvig Læssøe, hovedsageligt netop efter Exemplarer fra Hvidørefundet. Kongehoved, Krone og Sværd symboliserer Kongemagten, medens

Krumstav, Bispehue og Skt. Laurentius' Rist vidner om, at Ærkebiskoppen i Lund havde Fjerdeparten af Møntindtægten.

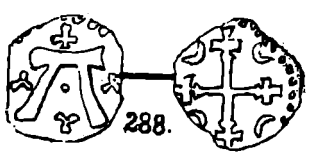

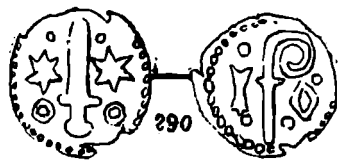

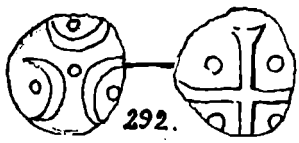

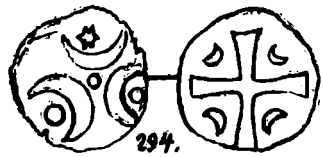

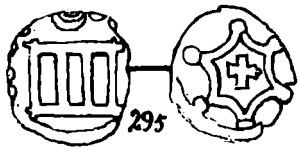

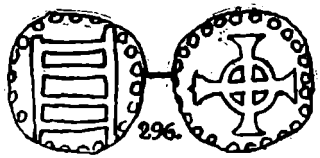

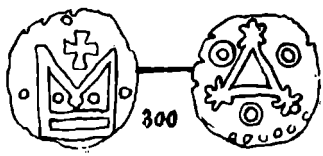

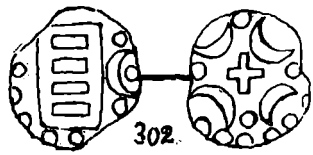

E antyder Kongenavnet Erik, 10 Ærkebispnavnet Johannes, d. e. Jens Grand. A og X er uforklarede (Archiepiscopus? og reX?). Paa Grundlag af Haubergs Ordning kan den nævnte Restbeholdning + de i Beskrivelsen af 1791 udgivne Mønter bestemmes som følger[26]):

[26]) Henvisningerne (XXII, Hbg. og MB.) er til ovennævnte Beskrivelse af 1791 (se S. 146), Hauberg (se Anm. 24) og Mansfeld-Büllner (se S. 147) samt Dbg.: Hermann Dannenberg, Münzgeschichte Pommerns im Mittelalter (Berlin 1893).

	XXII	Hbg.	MB.	Ex.
Erik Klipping. Lund.				
*1. Tournoistypens Kastel og Kors	11	7	115	1
*2. ⊼ ‖ Krumstav mellem ɔ *	12	15	125	2
*3. Kongehoved ‖ Rist	1	19	130	60
*4. REX 3 Sværd ‖ Tvelinjet Kors	13	20	131	1
*5. x i Firkant ‖ Ankerkors	7	21	132	20
Erik Klipping. Roskilde.				
*6. Kors med ɛ i Vinklerne ‖ Ankerkors..	mgl.	13	161	1
Erik Menved. Lund.				
*7. Krone ‖ Kors med ·· i Vinklerne	4	1	283	93
8. Som 7, men ∘ i den ene Vinkel				4
*9. Krone ‖ Stjerne med ◡ i Vinklerne	5	2	284	81
*10. ⊼ ‖ Korsarmet Kors	10	3	288	15
*11. Sværd mellem * * ‖ Krumstav I O	3	4	290	18
12. Som 11, men Krumstaven vendt t. v...			291	3
*13. Tre Halvmaaner ‖ Kors	8	5	292	422
*14. Som 13, men * i den ene Halvmaane .		cfr.	294	20
15. Som 13, men * mellem to Halvmaaner				2
16. Som 13, men ∘ i Halvmaanerne				3
17. Som 13, men ◡ i Korsvinklerne				2
18. Som 13, men ∘ i Korsvinklerne				2
19. Som 13, men ◡ for Korsenderne				2
*20. 6 Buer om ✠ ‖ Rist	2	6	295	428
*21. Kors lagt paa Ring ‖ Rist	6	7	296	21
*22. Trekant ‖ Bispehue	9	8	300	11
*23. 4 Halvmaaner om ✠ ‖ Rist	mgl.	9	302	1
24. Diverse Mispræg	14 ab			19
25. Ikke bestemte				55
Meklenborg. Hulpenninge.				
26. Oxehoved	2			4
Pommern. Hulpenninge.		Dbg.		
27. Anklam. Flag	7b	94		5
28. Colberg. To Krumstave	1	101a		2
29. Demmin. Lilje	7a	104		1
30. Stralsund. Pil („Strale")	4	146		1
31. Stralsund. Flag	3	153		1
32. Cammin. Krumstav	6	166		3
33. Ubestemt. Hoved (forsk. fra lybsk Type)	5			2
34. Ikke bestemte				3
35. Ikke bestemte, overklippede halve				4

Der er altsaa her gjort Rede for 1287 danske og 27 nordtyske Penninge, de øvrige ikke bestemte Mønter har sikkert alle været af samme Slags som de danske (Nr. 1—25). Efter det foreliggende maa man bestemme Tidspunktet for Skattens Nedgravning til henved Aar 1300, altsaa det samme Resultat, som den gamle Møntkender i 1777—78 var kommet til. Det er ejendommeligt, at der kun fandtes en enkelt Roskildepenning mellem alle de danske Mønter. Forklaringen maa være den, at det er en Mand, der i de daværende urolige Tider, hvor de kongeligsindede stredes med Ærkebiskoppens Partigængere og de Fredløse, er kommet søværts fra Skaane eller Bornholm til den kendte Landingsplads ved Hvidøre og her har set sig nødsaget til at nedgrave et aflaaset Træskrin med sine mange Penge i Kæmpehøjen. En ublid Skæbne har øjensynligt ikke tilladt ham siden at hæve Skatten.

Grev Schimmelmanns gode Ven, August Hennings, var hyppig Gæst paa Sølyst, inden han blev Amtmand i Plöen. Da han efter 16 Aars Fravær atter gæstede Hovedstaden, omtaler han i sin Dagbog (under 5. Sept. 1802) et Besøg paa Rosenborg og det derværende kongelige Møntkabinet og berører Fund af gamle danske Mønter: „Ich erinnere mich, dass vor 20 Jahren ein Beutel voll in dem Hügel, der gegen Seelust über liegt, ausgegraben, aber da die Masse nichts werth war, als unbedeutend verschleudert ward"[27]). — Det er tydelig nok Møntfundet fra Hvidørehøjen, der her toner frem i Erindringen.

Om Findestedet er slutteligt at berette, at Gjentofte Sogneraad 1871 solgte Skolelodden til Legationsraad Fred. Chr. Bruun, der lod sin Arkitekt Joh. Schrøder begaa den Vandalisme at udslette den gamle Idyl og sløjfe den minderige Kæmpehøj for der paa Tomten at opføre det nuværende „Hvidøre". Ikke engang et Billede af den gamle Skole og Kæmpehøjen synes at være overleveret til Efterslægten.

---

[27]) August Hennings Dagbog under hans Ophold i København 1802, meddelt af Louis Bobé. Danske Magazin 7. R. I (1936) S. 133. — Det er vel sandsynligst, at den Høj, som Pram 1781 besynger som Habors og Signes Gravhøj ved Emilias Kilde, og hvori Grev Schimmelmann skal have fundet tvende Urner, er Højen paa Skolelodden. Se Christen Prams udvalgte digteriske Arbeider samlede og udgivne af K. L. Rahbek II (Kbh. 1825) S. 27.

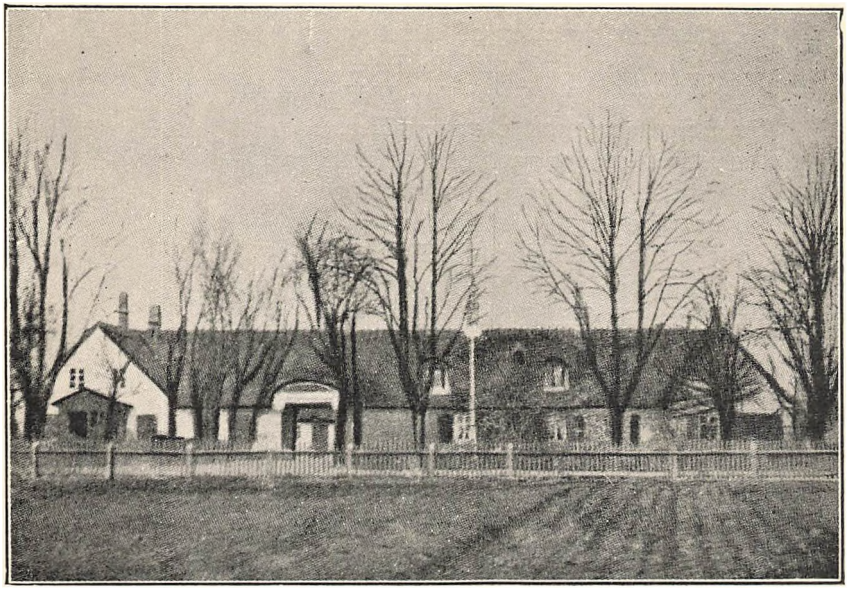

Onsgaarden.

Der falder Løv! Det er Efteraarsblæst.
Ak! Sommerens Saga er ude.
En isnende Blæst kommer ude fra Vest
Og trommer med Regn paa min Rude.
Jeg sidder nu gammel, graanet og træt
Og drømmer om Tid, der er gaaet,
Og tænker saa tidt paa den dejlige Plet,
Hvor engang min Vugge har staaet,
Paa Barndomshjemmet, — det Hjem, der blev mit,
I den gamle Gaard bag det grønne Stakit.

Den laa saa kønt ved den alfare Vej,
Hvis dobbelte Rækker af Linde
Mildt duftende krydrede Luften i Maj, —
Den Duft gik mig aldrig af Minde.
Hvor langt end min Skæbne mig drev fra mit Hjem,
I fremmed Land eller hjemme,
Fik Duften af Lind i mit Sind tryllet frem
Det Billed, jeg aldrig kan glemme:
Barndomshjemmet, — det Hjem, der blev mit,
I den gamle Gaard bag det grønne Stakit.

Den laa som groet op af den magre Grund,
Som Sted-fast, fra urgamle Tider.
Den stammed fra Gjentoftes Udflytningsstund,
Da Stavnsbaandet løstes omsider.
Dens fire Længer var tækket med Straa, —
Jeg husker dens fløjelsgrønne Tage,
De kalkede Mure, de Vinduer smaa
Og Vindfløjens hvinende Klage. —
Der blev jeg født i det Hjem, der blev mit,
I den gamle Gaard bag det grønne Stakit.

Jeg husker dens Stuer, saa lave og faa,
Med Gulve med Sandflammer smykket,
Hvor Far kunde lege saa lunt med os smaa,
Og Mor til sit Hjærte os trykked.
Tidt hørte fra Loen vi Plejlenes Klang,
Fra Stalden Køernes Murren,
Fra Gaardspladsen Hanens gjaldende Sang
Og Duernes emsige Kurren. —
Javist var det dejligt, det Hjem, der var mit,
I den gamle Gaard bag det grønne Stakit.

Fra Portrummet Svalernes muntre Kvivit
Sig blanded med Stærfløjt fra Gavlen,
I Haven sang Bogfinke, Irisk, Musvit
For Magen i Reden med Avlen.
Og Lærkernes Triller, højt fra det Blaa,
Sank ned over Gaardens Agre, —
Det lød, som om bare de tænkte paa
At prise vort Hjem, det fagre, —
Mit Barndomshjem, — det Hjem, som var mit,
I den gamle Gaard bag det grønne Stakit.

Fra Storstuens Vinduer titted vi Smaa
Frit ud over Strandmarkens Flade,
Vi Vibernes Dans over Engene saa
Og stundom en Storke-Parade.
Tidt sneg vi os ned i Niels Nielsens Eng,
Hvor Koblommers Guldkugler fristed,
Og dasede tyst i dens duftende Seng,
Før med Blomster til Mor hjem vi listed.
Ja, det hører med til det Hjem, der var mit,
I den gamle Gaard bag det grønne Stakit.

Omme bag Gaarden paa Vestagren laa
Den ældgamle Høj med dens Birke;
Fra Toppen af den vi lyttende Smaa
Hørte Klokken fra Gjentofte Kirke.
Og hørte jeg siden de Klokkers Klemt,
Da trylled de frem i mit Minde
Det Billed, som aldrig jeg helt har glemt,
Som gemtes i Hjærtet inde,
Af Barndomshjemmet, det Hjem, der var mit,
I den gamle Gaard bag det grønne Stakit.

Naar Sæden stod tæt paa den hjemlige Muld,
Og Solen sank nedad i Vesten,
Det var, som saa vi paa flydende Guld,
Naar blødt den duved for Blæsten.
Og ser jeg stundom Kornblomstens Pragt
Glimte blaat i en Rugmarks Sider,
Da tvinges min Tanke med daarende Magt
Mod Barndommens svundne Tider, —
Mod Barndomshjemmet, — det Hjem, der blev mit,
I den gamle Gaard bag det grønne Stakit.

Og Vintren, naar Sneen laa hvid og ren,
Naar alt under Sne var forsvundet,
Naar Kragen skreg fra en nøgen Gren,
Og Frosten slog Bro over Sundet,
Naar Kanebjældernes Toner sig svang
Gennem Luften med ringlende Gjalden,
Og Skøjtejernene hvinende sang
Over Isen paa Mosen bag Stalden,
Da var der Fest i det Hjem, der var mit,
I den gamle Gaard bag det grønne Stakit.

Men Barndommen svandt, og Nornerne spandt
I Løn vore Skæbnetraade.
Som Aarene randt, vor Gerning vi fandt,
Tid løser hver Norne-Gaade!
Nu sidder jeg tyst i min stille Krog
Og drømmer om Aar, der er rundne,
Jeg læser med Vemod i Mindernes Bog
Om Tider, der længst er forsvundne,
Om Barndomshjemmet, — det Hjem, der blev mit,
I den gamle Gaard bag det grønne Stakit.

Det hvirvler med Løv i Efteraarsblæst,
Og snart er min Saga vel ude.
Snart trommer Livets dystreste Gæst
Den sidste Appel paa min Rude.
Den gamle Gaard er forlængst revet ned,
Men dybest i Hjærtet inde
Jeg dyrker i Mindernes Blomsterbed
Det lysende, varme Minde
Om Barndomshjemmet, — det Hjem, der blev mit,
I den gamle Gaard bag det grønne Stakit.

Søren Lemche.

Fremsagt af Søren Lemche ved Festen paa Lyngbyhus hos Gyrithe og Johan Lemche i Anledning af Hundredaarsdagen for P. S. Lemches Fødsel den 2. Februar 1835 paa Svejggaard ved Gjentofte.

Meddelelser fra Historisk-topografisk Selskab for Gjentofte Kommune udkommer i tvangfrie Hefter og sendes til Selskabets Medlemmer. Naar et Bind er afsluttet, vil Titelblad og Registre følge.

AUG. OLSENS BOGTRYKKERI, HELLERUP.